

Политики за култура

Досие

Семинар
Бистрица, България
18-20 януари 2001

ДОКУМЕНТИТЕ ОТ НАСТОЯЩОТО ДОСИЕ НЕ МОГАТ ДА БЪДАТ ВЪЗПРОИЗВЕЖДАНИ БЕЗ
ИЗРИЧНОТО РАЗРЕШЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКАТА КУЛТУРНА ФОНДАЦИЯ, АМСТЕРДАМ

Този семинар се осъществява с помощта на Европейската културна фондация,
Мрежа за изкуства и култура на фондация Сорос и на Министерството на
културата на Република България

С любезната помощ на Евро-българския културен център – София

Съдържание

Част 1: Семинарът в България

- 1.1. Програма
- 1.2. Списък на участниците
- 1.3. Отправни точки

Част 2: Проектът “Политики за култура”

- 2.1. Българският Управителен комитет

Част 3: Българската културна политика*

- 3.1. Културната политика в България (*Европейските културни политики: Компендиум от основни факти и тенденции*, ERICarts и Съвет на Европа)
- 3.2. Нормативни актове*
Закон за закрила и развитие на културата

Част 4: Децентрализацията

- 4.1. Децентрализацията - от Оана Раду
- 4.2. Резултати от семинара “Културна администрация в условия на децентрализация” по програма MOSAIC от октомври 2000 г., Загреб

Част 5: “Бележки” върху аспектите на отговорностите на културната политика в страните, представени на семинара

Част 6: Казуси

- Текстовете на всички работни казуси и презентации от семинара.
- 6.1 Процесът на развитие на българската културна политика - Д-р Росица Аркова
 - 6.2 Третият сектор: различните роли, които културните организации, администратори и творци могат да играят в политическия процес - Кристофър Гордън
 - 6.3 Културна политика на местно (общинско) ниво - Илиана Шеневска
 - 6.4 Видове културна политика: Нови финансови инициативи и партньорства – Джефри Браун

Източници

Използвани източници за материалите в досието:

- *Културната политика на България: Европейска програма за преглед на националните културни политики*, Съвет на културно сътрудничество, Съвет на Европа, Страсбург 1997
- *Културните политики в Европа: Компендиум с основните факти и тенденции*, ERICarts and, Съвет на Европа, Бон 2000 г.

* Предоставената информация е валидна към периода на провеждане на семинара (2001 г.)

Част 1: Семинарът

1.1. Програма на семинара

Въведение

На срещата на управителния комитет (Steering Committee) на програмата Политики за култура, която се проведе на 2 октомври 2000 г., темата за децентрализацията беше съгласувана като централна за семинара в България.

Откакто България е домакин на семинара, българският контекст се превърна в отправна точка за оформяне структурата на тази програма. Темата за децентрализацията е от първостепенна важност за всички страни участнички в семинара, което ни подтикна да оставим дискутираните въпроси на една по-широка основа и да не ги специфицираме за дадена страна.

Информацията във всяка една от сесиите, представена в каретата, е заимствана от документите на Съвета на Европа *Доклад за културната политика на България на европейски експертен екип*, съставен от Чарлз Ландри и публикуван през 1998 г., както и от ERICarts *Компендиум на европейските културни политики*. Те ще служат за отправна точка. Докладите върху всеки един от казусите, представени от експерти и професионалисти в сферата осигуряват информация и идеи върху най-последните промени и развитие в областта на децентрализацията в България, както и в цяла Европа.

За всеки казус/тема сме осигурили по няколко под теми, около които да се концентрира дискусията и които да я стимулират. (Отбелязаните в *Italic*) Моля, чувствайте се свободни да ги допълвате по време на заседанията на работните групи, както и да представяте примери от Вашата страна за сравнение и обмисляне.

Семинарът ще бъде разпределен в 3 дни.

Ден 1 е предназначен главно за Третия сектор, но представителите на министерства, парламент и местна власт също са поканени да присъстват.

Ден 2 и 3 са посветени на темата за децентрализацията, която третира:

- Партньорството между централни и местни органи в процеса на прокарване на културната политика;
- Съвместната работа на местно ниво за стимулиране на културната дейност в регионите;
- Децентрализирано финансиране и местни инвестиции в културата;
- Поделяне на финансовата отговорност;
- Нови инициативи на финансиране и ново партньорство
- Ролята на медиите в културната политика.

Ден 2 и 3 са предназначени за всички участници.

Четвъртък, 18 януари 2001

13.15 ч. Тръгване с автобус за Бистрица от хотел “Люлин”, ул. “Сердика” 8

Сесия 1: Развитие на културната политика в условия на партньорство

(предназначен основно за Третия сектор: културни администратори, организатори, професионалисти и хора на изкуството)

Пленарно заседание

Председател: Д-р Рудигер Щефан, Генерален Секретар на Европейската Културна Фондация

14:30 – 14:45

Въведение

- *Приветствени думи: Г-жа Емма Москова, Министър на Културата [България]*

14:45 – 15:30

Представяне на програмата *Policies for Culture*

- *Представяне: Г-жа Одил Шенал, Г-жа Корина Шутеу, Г-жа Саския Халенга, Г-жа Ханелус Вееда*

Председател:

Г-жа Корина Шутеу, Директор, ЕСУМЕ [Франция]

15:30 – 16:30

Процесът на развитие на българската културна политика

Основен законодателен орган в областта на културната политика е Народното събрание. Изпълнението на културната политика се осъществява от Министерски съвет посредством Министерство на културата. Основен двигател за провеждането на културната политика представляват специализираните национални центрове...

На местно равнище съществува принцип на самоопределяне на органите за провеждане на културната политика от местната власт.

- *Представяне 1:* Д-р Росица Аркова, Главен Експерт, Отдел “Анализи и прогнози” Министерство на културата [България]
- *Коментар:* Проф. Димо Димов, Председател на Фондация “Аполония”, Депутат от Евролевицата, [България]

Дискусия

□ *Фокус:*

- *Как и къде се поставят основите на политиката?*
- *На какъв етап от процеса културните организации могат да окажат влияние върху процеса или да коментират законопроектите и други предварителни документи в областта на културната политика?*
- *Лобирание*
- *Конструктивен диалог между тези, които правят политиката и Третия сектор*

16:30 – 16:45

Кафе пауза

16:45 – 17:45

Различните роли, които културните организации, администрация и професионалисти в сферата биха могли да играят в процеса на развитие на културната политика, както на централно, така и на местно ниво.

В много страни този процес е изключително вътрешен и засяга само държавните служители и политиците. В други случаи съществуват успешни опити за редовно

допитване до гражданското общество по въпросите на културната политика. Текущата практика на най-демократичните държави се намира между информирането, допитването и активното участие.

Дискусия:

- *Представяне 1:* Г-н Кристофър Гордън, Изпълнителен Директор на Регионалния съвет по изкуства [Великобритания]
 - *Коментар:* Г-н Лъчезар Бояджиев, Художник [България]
- *Фокус:*
- *Кои са структурите и механизмите за гласност и влияние на специалистите в културната сфера?*
 - *Съвети по изкуствата. Съвети по културата. Творчески сдружения.*
 - *Организиран ли е третият сектор в културата в България?*
 - *Какво е сравнението в тази насока с другите страни от региона?*

17:45 – 18:15 Заключение и формулиране на препоръки за ден 1

19:00 Вечеря

Петък, 19 януари 2001

08:00 Заминаване на автобуса за Бистрица от хотел “Люлин”

Сесия 2: Процесът на децентрализация. Последници и възможности.

Пленарно заседание

Председател:

Проф. Димо Димов, Депутат от българския парламент

Съпредседател:

Г-жа Одил Шенал, Директор, Европейска културна фондация [Холандия]

09:00 – 10:00

Приветствие:

- **Г-жа Райна Гаврилова**, Заместник министър на културата, [България]
- **Г-н Рудигер Шефан**, Генерален Секретар на Европейската Културна Фондация

Кратко представяне на програмата: The Consortium

Заключения за ден 1: *Г-жа Тина Пуиг [Испания]*

10:00 – 10:15

Важната роля на партньорството в културната политика в рамките на Европейския контекст

Представяне: **Г-н Раймон Вебер**, Директор на Култура и културно наследство, Съвет на Европа

10:15 – 11:00

Въведение в процеса на децентрализация в България

Основните принципи на българската културна политика са описани като децентрализация, децентрализация и демокрация в рамките на ефективно и ефикасно управление...

- *Представяне:* Д-р Райна Чернева, Главен експерт, Отдел “Анализи и прогнози”, Министерство на културата [България]
- *Коментар:*
Г-н Стоян Райчевски, Депутат, Председател на комисията по културата и медиите в 38 Народно събрание [България]
Г-н Ги Сез, Директор *CERET* [Франция]

Дискусия

- *Фокус:*

- *Кои са последните направени стъпки по посока развитието на децентрализацията в България?*
- *Законът за защита и развитие на културата*
- *Какъв е ефектът от децентрализацията в културния сектор?*
- *Доколко е развит процесът на децентрализация?*
- *Кои са / били най-големите затруднения и пречки?*
- *Как изглежда това в сравнение с другите страни?*

11:00 – 11:30

Кафе пауза

11:30

Въведение в казусите

Ще бъдат представени два казуса по въпросите на децентрализацията като всеки от тях ще бъде представен от гост-водещи.

11:30 – 12:00

Казус 1: Партньорство и поделяне на финансовата отговорност между национална (централна), регионална и местна власт

Моля, имайте предвид, че ще има достатъчно време (2 часа) за въпроси и дискусия върху този проблем в работните групи.

Днес основни партньори на държавата в прилагането на културната политика са общинските отдели по култура...
Министерството одобри модел на смесено държавно-общинско финансиране като съвременна форма на финансиране на културата. Подписването на споразумения с всяка една община под формата на смесени субсидии прави възможно вземането под внимание на спецификата на всяка една институция, на наличните ресурси, на географските и демографските особености на съответния регион, с цел да се намери оптималната пропорция на финансовото участие на държавата и общините.

- *Представяне:* Г-жа Весела Илиева, Директор “Музикални дейности”, Община Пловдив [България]
- *Коментар:* Г-н Раймон Вебер, Директор на Култура и културно наследство, Съвет на Европа [Люксембург]

□ Фокус:

- *Как да се гарантира равновесието между местни и централни действия за защита интересите и на местната и на националната политика?*
- *Инструменти за управление от страна на централната власт: законодателни, договорни, финансови, административни...*
- *Каква е ролята на междинната форма - регионите?*
- *Каква е ролята на медиите като комуникационна средство за осигуряване на прозрачност?*
- *Смесеното финансиране (държавно/общинско например) - как е организирано то?*
- *Кой носи отговорността за вземането на решения за разпределяне на обществените пари?*
- *Какъв е характерът на финансовите отношения между разпределящите средствата и техните реципиенти?*

12:00 - 12:30

Казус 2: Културната политика на местно (общинско) ниво

Моля, имайте предвид, че ще има достатъчно време (2 часа) за въпроси и дискусия върху този проблем в работните групи.

Най-ниските нива на правомощия в тази насока отговарят на делението на страната на териториално-административни единици: 28 области и 4 217 общини. Главна единица на териториална администрация е общината, която има юридическа независимост, право на собственост и свобода на сдружаване. На общинско ниво културните правомощия се изразяват в местното самоуправление, включително финансовите средства и тяхното разпределение между съответните общински ведомства.

- *Представяне:* Г-жа Илиана Шеневска, Отдел Култура, Община Севлиево [България]
- *Коментар:* Г-жа Весна Чопич, Началник отдел “Културна политика” Министерство на културата [Словения]

□ *Фокус:*

- *Кой взема решенията по отношение на културата на местно ниво?*
- *Участие на местните културни организации в във вземането на решения.*
- *Каква е потенциалната роля на читалищата като многофункционални културни и образователни центрове?*
- *Важността на ролята на мениджмънта на изкуствата и културата.*
- *Как културата би могла да получи по-изявено място в медиите?*
- *Отговорността на културната критика в осигуряването на аудитория с компетентни критерии за избор в предлагането на културни продукти.*

12:30 – 14:00

Обяд

Работни групи

14:00 – 16:00

Група 1 – Казус 1 (зала ...)

- *Модератори:* Г-жа Делия Мучика, Генерален Секретар, Министерство на културата [Румъния]
Г-н Явор Койнаков – Директор, Евро-български културен център
- *Коментар:* Г-жа С. Драгоевич, Културлинк [Република Хърватска]
- *Рапортър:* Г-ца Весела Илиева, Директор “Музикални дейности”, Община Пловдив [България]

Група 2 – Казус 2 (зала...)

- *Модератори:* Г-жа Елена Поптодорова, Депутат от Евролевицата
Г-н Джорди Паскуал-и-Руис, Културен Институт, Барселона [Испания]
- *Коментар:* Г-жа Антоанета Гинина, Министерство на културата [България]
- *Рапортър:* Г-жа Илиана Шеневска [България]

Всяка от работните групи трябва да се опита да формулира конкретни заключения, които да представи на пленарното заседание.

16:00 – 16:30

Кафе пауза

Пленарно заседание:

Председател: Г-жа Найма Балич, Заместник Министър на Културата на Хърватска
Съпредседател: Г-жа Калина Вагенщайн, Директор, Про Хелвеция, [България]

16:30 – 17:30 Представяне на резултатите от работата в групите и дискутиране на резултатите и препоръките.
Заклучения за Ден 2.

19:00 Коктейл

Транспорт до София

8:30 Заминаване с автобус за Бистрица от София, Хотел "Люлин"

Сесия 3: Децентрализирано финансиране и местни инвестиции в културата

Пленарно заседание:

Председател: Г-жа Деси Гаврилова, Директор, Червената къща [България]

Съпредседател: Г-жа Саския Халенга, Програмен координатор *EWPPP* [Холандия]

9:15 *Приветствие:* Г-жа Мария Русинова, Главен секретар, Министерство на културата

9:30 **Представяне на казусите**

Представяне на два казуса по въпросите на децентрализираното финансиране, всеки от тях в рамките на 15 минути от гост -водещ.

9:30 – 10:00 **Казус 3. Съвместна работа за насърчаване на културната активност**

Моля, имайте предвид, че ще има достатъчно време (2 часа) за въпроси и дискусия върху този проблем в работните групи.

Общините започват да се асоциират по посока на лобиране и защита на интересите си. Това е във връзка с развитието на туризма и директно свързаните с него маркетингови инициативи.

- *Представяне:* Г-н Матиас Фогт, Директор на Института за Културна Инфраструктура Захсен [Германия]
- *Коментар:* Г-н Иво Атанасов, Депутат от БСП [България]

- *Фокус:*
 - *Могат ли те да подсилват своя потенциал в областта на културата, за да направят своите териториални единици по-привлекателни за туризъм и бизнес, като по този начин да допринесат за икономическия и социален растеж?*
 - *Спонтанни местни инициативи.*
 - *Имат ли местните власти специфична културна политика или конкретен план за културните дейности за привличане на инвестиции?*
 - *Фондовете на Европейския съюз за регионално развитие.*

10:00 – 10:30 **Казус 4: Нови инициативи за финансиране и ново партньорство**

Настоящата система за финансиране в сферата на културата се основава на конкурсен принцип при разпределяне на държавните субсидии

- *Представяне 1:* Г-н Кас Смитюсен, Директор на Фондация Букман [Холандия]
- *Представяне 2:* Г-н Джефри Браун, Директор ЕУКЛИД [Великобритания]

- *Фокус на работните групи:*
 - *Субсидирането е най-срещаната форма на държавно финансиране, но какво може да се добави по отношение на програмното финансиране, конкурентното финансиране, заемите, финансирането чрез ваучери,*

данъчните облекчения, финансирането от фондове и кръстосаното субсидиране?

- Ново партньорство – отвъд държавата!
- Местни инвестиции в културата
- Привличане на инвестиции от бизнес сектора.

10:30 – 11:00 Кафе пауза

Работни групи

11:00 – 13:00 **Група 1 – Казус 3 (зала..)**

- *Модератори:* Г-н П. Шрайбер, Министерство на Образованието, културата и науката на Холандия [Холандия]
Г-жа Деяна Данаилова, Директор, Дирекция Международна културна политика, Министерство на културата [България]
- *Коментар:* Г-н Петер Инкеи [Унгария]
- *Рапортьор:* Г-н Матиас Фогт [Германия]

Група 2 – Казус 4 (зала..)

- *Модератори:* Г-н Огнян Минчев, [България]
Г-жа Ритва Мичел Ръководител на изследователски отдел, Съвет по изкуства, [Финландия]
- *Коментар:* Г-н Людмил Бешков, Депутат от СДС, Комисия по културата и медиите [България]
- *Рапортьор:* Г-н С. Смитюсен, [Холандия] и Г-н Дж. Браун [Великобритания]

Всяка от работните групи трябва да се опита да формулира конкретни заключения, които да представи на пленарното заседание.

13:00 – 14:30 Обяд

Пленарно заседание:

Председател: Г-жа Одил Шенал, Директор Програми и дарения на Европейската Културна Фондация

Съпредседател: Г-жа Ханелус Вееда, Програмен координатор, Европейска Културна Фондация [Холандия]

14:30 – 15:30 Представяне на резултатите от работата в групите и дискутиране на резултатите и препоръките.
Заключения за Ден 3.

15:30 – 16:00 Доклад на рапортьора
Заключителни бележки –

- Г-жа Райна Гаврилова, Заместник министър на културата на България
- **Консорциум:** следващи проекти

16:00 Заминаване с автобуси за София

19:00 Вечеря в Бояна

Неделя, 21 Януари 2001

9:00 **Туристическа обиколка – София**

Отпътуване на чуждестранните участници

Списък на участниците

България

АЛЕКСАНДРОВА, Алена

Програмен координатор, Институт за регионални и международни изследвания

АЛЕКСИЕВ, Стоян

Актьор, Народен театър “Иван Вазов”

АРКОВА, Росица

Д-р Главен експерт, Дирекция “Анализи и прогнози”, Министерство на културата

АТАНАСОВ, Иво

Депутат (ПГ на БСП), 38 Народно събрание, Комисия по културата и медиите

АТАНАСОВА, Мариана

Секретар, Отдел за връзки с обществеността на, Областен Съвет по култура – Пазарджик

БЕШКОВ, Людмил

Депутат (ПГ на ОДС) 38 Народно събрание, Комисия по културата и медиите

БОЯДЖИЕВ, Лъчезар

Художник, визуални изкуства

БУБНОВА, Ярослав

Критик, куратор, Директор, Институт за съвременно изкуство

ВАГЕНЦАЙН, Калина

Директор, ПроХелвеция, София

ВЛАШКИ, Младен

Депутат (ПГ на СДС), Комисия по културата и медиите

ВЪЛКОВСКИ, Юрий

Асоциация на арт-мениджърите и културните администратори, докторант в катедра “Теория и история на културата”, СУ”Климент Охридски”

ВЪЛЧЕВ, Георги

Главен експерт, Отдел по култура, Община Стара Загора

ГАВРИЛОВА, Десислава

Директор, Червената къща – център за култура и дебат

ГАВРИЛОВА, Райна

Заместник министър на културата

ГЕОГИЕВ, Момчил

Директор, Национален център за музика и танц

ГЕОГИЕВА, Руска

Секретар, Читалище “Елин Пелин”, гр. Елин Пелин

ГИНИНА, Антоанета

Началник отдел “Регионална културна политика”, Министерство на културата

ДАНАИЛОВ, Борис

Директор на Национален център за музеи, галерии и изобразителни изкуства

ДАНАИЛОВА, Деяна

Директор, Дирекция “Международна културна политика”, Министерство на културата

ДЕБОЧИЧКИ, Валентин

Директор, Исторически музей, гр. Кюстендил

ДЕЛЕВА, Милена

Координатор на проекти, Център за изкуства “Сорос”- София

ДИМИТРОВА, Галя

Мениджър проекти, Интерспейс Медиа Арт Център

ДИМОВ, Димо

Депутат (ПГ на Евролевицата), Заместник председател на парламентарната Комисия по културата и медиите

ДОНОВА, Маргарита

Културен експерт, Дирекция “Култура и религии”, Софийска голяма община

ИЛИЕВА, Весела

Директор “Музикални дейности”, Община Пловдив

ИЛИЕВА, Павлина

Президент, Международна асоциация “Етсетера”

ЙОНКОВА, Елена

Секретар, Читалище “Съгласие”, с. Гранитово, Община Елхово

ЙОСИФОВА, Цветелина

Главен координатор, Център за изкуства “Сорос”- София

КАЛИНОВА, Жечка

Директор, Библиотека “Любен Каравелов” гр. Русе

КАЛУДОВА-ЛАПАЧКА, Сийка

Агенция за музикален мениджмънт, Варна

КАРАВАСИЛЕВ, Людмил

Директор, Отдел за връзки с обществеността, Обединена българска банка

КОЙНАКОВ, Явор

Директор, Евро-български културен център

КРЪСТЕВ, Кръстьо

Директор, Родопски драматичен театър, гр. Смолян

КРЪСТЕВ, Мирослав

Директор, Видински симфоничен оркестър

ЛИЧЕВА, Милена

Началник отдел "Култура и образование", Община Свищов

МЕСТАН, Лютфи

Депутат (ПГ на ОНС), Комисия по културата и медиите, Комисия по образованието и науката

МИЛАДИНОВ, Петър

Главен експерт, Отдел "Регионална културна политика", Министерство на културата

МИЛЕВ, Росен

Президент, Сдружение, Балканмедия

МИЛКОВА, Емилия

Директор, Регионална библиотека "Пенчо Славейков", гр. Варна

МИСИРКОВ, Борис

Фотограф, куратор, Българско фотографско сдружение

МОСКОВА, Емма

Министър на културата

НЕСТОРОВ, Нестор

Президент, Асоциация на българските читалища

НЯГОЛОВА, Мая

Директор, Национален филмов център

ОСМАН, Ремзи

Депутат, (ПГ на ОНС), Комисия за местно самоуправление, регионална политика и благоустройство

ПЕТКОВ, Павел

Президент, Фондация “Св. Йоан Предтеча”, Директор, Исторически музей гр. Кърджали

ПЕТКОВ, Сашо

Артистичен директор, Младежки експериментален театър “А’ПАРТ”

ПЕТКОВА, Стефка

Експерт, Отдел “Култура, образование и етнически въпроси”, Община Търговище

ПОПОВА, Диана

Журналист, б-к “Култура”

ПОПТОДОРОВА, Елена

Депутат (ПГ на Евролевицата), Народно събрание Комитет по Евроинтеграцията

РАДУШЕВ, Иван

Местна администрация, гр. Разград

РАЙЧЕВСКИ, Стоян

Депутат (ПГ на СДС) , Председател на Комисия по културата и медиите

РУСИНОВА, Мария

Главен секретар, Министерство на културата

САЧЕВ, Евгени

Директор, Архитектурно-етнографски комплекс “Стария Добрич”

СИМОВ, Валентин

Депутат (Независим), Комисия за местно самоуправление, регионална политика и благоустройство

СТАНИЛОВ, Васил

Депутат (ПГ на СДС), Комисия по културата и медиите

СТОЙЧЕВ, Валентин

Директор, Театър 199

ФИЛИПОВА, Красимира

Директор Национален център за театър

ФИЛКОВА, Федя

Главен съветник по външните работи, Президентство

ЦОНЕВА, Пламена

Експерт музиколог, Мениджър на продукция, Международен музикален фестивал “Варненско лято”, Отдел “Култура”, Община Варна

ЧЕРНЕВА, Райна, Д-р

Началник отдел “Анализи и прогнози”, Министерство на културата

ЧИПЕВ, Игор
Директор, Национален център за книгата

ЧОБАНОВА, Надежда
Журналистка, Нова Телевизия Програма ”Време за култура”

ШЕНЕВСКА, Илиана
Началник отдел “Култура”, община Севлиево

Великобритания

БРАУН, Джофри
Директор, EUCLID

ГОРДЪН, Кристофър
Главен изпълнител, Регионални Съвети за изкуства на Англия

Германия

ФОГТ, Матиас
Директор, Институт за културна инфраструктура, гр. Захсен

Испания

ПАСКУАЛ-И-РУИС, Джорди
Координатор на стратегическия план за култура на Барселона, Институт по култура, Барселона

ПУИГ-БОРРАС, Тина
Рапортьор “Policies for Culture”с

Македония

СМИЛЕВСКИ, Блашко
Секретар по международната дейност, Младежки музикален информационен център

Молдова

ШЕИАЛУ, Константин

Началник отдел за музикални и сценични изкуства, Министерство на културата

МИРОН, Виктория

Координатор, Програма “Изкуства и култура”, Фондация “Сорос”

РЯБЧИНСКИ, Вячеслав

Мениджър, Театър “Йожен Йонеско”, Директор, Асоциация “Нова алтернатива”

Румъния

МАРТОН, Арпад

Депутат, Камара на депутатите на Румъния

МУЧИКА, Делия

Главен секретар, Министерство на културата

НИЦУЛЕСКУ, Вирджил

Парламентарен експерт, Комисия по култура, изкуства и мас медии, Камара на депутатите на Румъния

Словения

ЧОПИЧ, Весна

Началник отдел “Културна политика”, Министерство на културата

Унгария

ИНКЕИ, Петер

Директор, Регионална обсерватория по финансиране на културата в Централна и източна Европа (Обсерватория Будапеща)

РОНАИ, Иван

Началник отдел, Министерство на културното наследство

Финландия

МИЧЕЛ, Ритва

Ръководител на изследователски отдел, Съвет по изкуства, [Финландия]

Франция

РОШ, Франсоа

Генерален секретар, Европейски колеж за културно сътрудничество,
Флоренция

СЕЗ, Ги

Директор, Институт за политически изследвания, Гренобъл (CERAT-IER)

Холандия

ШРАЙБЕР, Питър

Министерство на образованието, културата и науката

СМИТЮСЕН, Кас

Директор, Фондация Букман

Хърватия

БАЛИЧ, Найма

Заместник министър на културата, Министерство на културата

ДРАГОЙЕВИЧ, Санжин

Преподавател, Факултет по политически науки, Загреб

СИМОНИЧ, Анте

Депутат, (Хърватска селска партия), Председател на Комисията по образованието, науката и културата, Хърватски парламент

Югославия

АНДЖЕЛКОВИЧ, Бранка

Президент на CCAb Board, Център за съвременно изкуство

Консорциум на Policies for Culture

АНДРЕЕВА, Цвета

Координатор на Policies for Culture в България

ШЕНАЛ, Одил

Директор, Програми и дарения, Европейска културна фондация

ХАЛЛЕНГА, Саския

Координатор, East-West Parliamentary Practice Project

РАДУ, Оана

Координатор на Policies for Culture в Румъния

ШУТЕУ, Корина
Директор, ECUME - Дижон, Президент, ECUMEST

ЩЕФАН, Рудигер
Генерален секретар, Европейска културна фондация

ВЕЕДА, Ханелус
Програмен координатор, Европейска културна фондация

Съвет на Европа

МАКЕЛА, Лаура
Ръководител на програма МОЗАИК, Отдел Културна политика и дейност,
Съвет на Европа

ВЕБЕР, Раймон
Директор, Култура и културно наследство, Съвет на Европа

1.2. Отправни точки

Съдържание :

- I. Към политика посредством партньорство
- II. Законодателство или политика?
- III. Механизмите на партньорство
- IV. Министерството на културата
- V. Не правителствени и правителствени съвещателни органи и финансиращи организации и Трети сектор
- VI. Парламентът

I. Към политика посредством партньорство

Какво означаваме с термина “политика”?

Думата “**политика**” включва механизмите за управление, правилата и нормите, необходими за постигането на целите на културното развитие. Политиката започва с **политическия** /+ **публичния**/ **дебат** и води до **поставянето на целите**. От поставените цели се създава **стратегията**. Тя определя приоритетите, които се прилагат посредством **структури**, процедури, правила и закони.

Процесите на създаване на политика за културата в европейските демокрации са различни в отделните държави и зависят от фактори като индивидуална история на страната и типа на правителството. Всяка от държавите, разглеждани в рамките на тази програма има специфичен отговор на практиката по планирането на своята културна политика. Всяко правителство само определя диалога и партньорството между изпълнителната власт, парламента и Третия сектор, както и ангажираността на Третия сектор в новите политически инициативи по своеобразен начин.

Приложимостта на съществуващите методологии за създаване на културната политика трябва да бъде подложена на внимателна оценка в контекста на всяка една от държавите в Югоизточна Европа, участващи в програмата. Това трябва да стане преди тези методологии да бъдат използвани като примери за прилагане в тези държави. Необходимо е именно артистичната общественост и организациите, ангажирани с вземането на решения в тази сфера, да открият най-подходящите за своите нужди решения. Това ще бъде в зависимост от политическия, икономическия и социалния контекст. При всички случаи съществуват **общи принципи на партньорство** /между изпълнителна, законодателна власт и Трети сектор/ което ясно се изразява в начина на изграждане на политиката за културата в повечето европейски държави. Въпреки че могат да бъдат прилагани по различен начин, те остават близки по своята същност.

Подходът към тези общи принципи, предложен в настоящия документ, има за цел да проправи пътя към фундаменталните въпроси на партньорството между политици, централна изпълнителна власт, местни изпълнителни органи и Третия сектор.

Въпроси

- *Кои са механизмите, посредством които дейци и организации в областта на културата могат да поемат политическа инициатива?*
- *Как Министерството на културата поема политически инициативи?*
- *Какви са ролята и ефектът от организираните групи по интереси?*
- *Кои са институционалните и неформалните канали за комуникация между Министерството на културата и културните организации от Третия сектор?*
- *Как може да бъде разрешен въпросът за обратната връзка от предложените инициативи посредством законодателството и осигурен от Третия сектор?*
- *Доколко достъпни са Парламентът и изпълнителната власт за професионалистите в областта на културата?*
- *Как може Парламентът да вземе под внимание обратната връзка от страна на културните организации?*
- *Доколко полезни могат да бъдат дейците и организациите в културната сфера за преодоляване на трудностите по създаване на културната политика?*

II. Законодателство или политика?

Известно е, че в много държави законодателството се използва доста по-често самоцелно, отколкото като инструмент за прокарването и подобряването на различни аспекти на една добра културна политика. Както г-жа Весна Чопич, заместник министър на културата на Словения, пише в своя труд: *”Законодателството: заплаха или възможност”*:

“Един закон не може да бъде формален заместител на ефективно стабилна и добре регулирана финансова система, нито алиби за отсъствието на ясна визия за развитие на културната политика. Законът е факт, само един инструмент за реализирането на тази визия.” [Любляна, май 1999].

Законите са необходими за утвърждаване на решенията и за постигане целите на стратегическата политика. Законът сам по себе си не представлява политика. Той е регулативен инструмент. За да бъде едно законодателство ефективно, то трябва да отговаря на формулираните в националната културна политика и стратегия цели.

Съществуват няколко други начина за управление на различни аспекти на културната политика, освен чрез закона – посредством споразумения, програми, наредби и други нормативни актове с под законов статут.

Често се проявява тенденция за разрешаване на всеки проблем посредством нов закон. Още повече, че хората на изкуството и професионалистите в културната сфера изискват закони, за да получат гаранции за своята артистична свобода и социална защита, когато това не винаги е необходимо. Законовата мрежа, покриваща всички аспекти на културната общественост, не ще утвърди нито прозрачността и разбирането, нито ще спечели привърженици, а по-скоро ще доведе до създаването на законодателни пречки.

III. Механизмите на партньорство

Появата на държавата на благосъстоянието в много западни страни след Втората световна война подтиква политиците да се замислят над ползите от културната политика. За да осмислят своята политика, правителствата в западните демокрации постепенно започват да работят с помощта на широк кръг от публични, частни и независими организации и партньори в културния сектор. Предимствата за демократичния процес на управление на такова сътрудничество са очевидни. Те са формулирани от Франсоа Матарасо и Чарлз Ландри в изданието от Съвета на Европа *“Balancing Act: 21 Strategic Dilemmas in Cultural Policy”* по следния начин:

“Изграждането на политика посредством реално партньорство между културното министерство и широката общественост предлага много важни преимущества. Политика, разгърната в условията на партньорство със сектора на своето приложение, явно има по-добър шанс за успех в практиката, при положение че отразява опита и се отнася до хората работещи във всички области. Тя трябва също така да бъде по-креативна, тъй като се явява резултат от “отворено” мислене и диалог на широк кръг от гледни точки, а не само на вътрешно планиране. Политическите цели и критерии за успех, поставени в условията на такова партньорство ще бъдат по-близки до възгледите, споделяни от много хора. Накрая, процесът сам по себе си, е важен елемент на гражданското общество, даващ възможност и насърчаващ гражданите да поемат отговорност в една област, в която повечето хора не се страхуват, при равни условия, да изразяват своето мнение.” [с.21-22, Policy note №4, април 1999].

Създаването на визия за културната политика не може да стане изолирано: то трябва да бъде споделено между парламент, правителство и културен сектор в неговата цялост. Разнообразните структури и организационни връзки между правителствения и културния сектор съществуват, за да осигурят израз, формулиране и прилагане на културната политика, по най-подходящия за всяка страна начин.

IV. Министерството на културата

Всички министерства на културата се стремят да осигурят необходимия климат и условия за ефикасното действие на културния пазар. В центъра на вниманието на всеки министър на културата трябва да бъде разбирането за това къде този пазар не функционира както трябва и преценката за необходимите оздравителни действия в тази насока. За да бъде процесът добре управляван са необходими и активни консултации и допитване до културните среди.

Законодателният контекст

Първостепенната задача на Министерството на културата е да осигури законодателната рамка за развитие на културата.

Това означава създаването на същинско законодателство, даващо възможност на културните дейности да се развиват в специфична рамка от разпоредби и особено прилагането, адаптирането или интерпретирането на съществуващите общи закони, така че те да бъдат в съответствие с културния сектор.

В много страни съществува тенденцията да се създават закони за всеки специфичен детайл, за когото е възникнала необходимост от регулативна мярка. Това създава законодателни пречки. Още повече, твърде многото закони водят до липсата на прозрачност и ефективност. Министерството трябва да концентрира своята работа и върху създаването на под законови нормативни актове. Главен аргумент за това е, че при тяхното създаване се избягват бавните парламентарни процедури, които могат и да променят нормите, според различните нужди.

Ролята на Министерството на културата

Министерството е институцията, която насърчава и улеснява, осигурява протекции и защита за културата, чиято дейност се осъществява от други. Неговата роля не е да “създава култура”, нито да прави пари от нея. Тя е да генерира основните ресурси и приходи за преразпределение, съгласно политическото ръководство. Законите и другите нормативни актове, създадени и въведени в и от Министерството, са инструментите на културната политика. Министърът на културата също взема под внимание всички останали правителствени сфери, свързани с културата. Посредством определяне на значението на културата за останалите сектори и с помощта на връзките с другите министерства и ведомства бюджетът на културното министерство може да бъде увеличен.

Правителствата трябва да включват културния сектор (по посока на взаимната изгода на сектора и на самото правителство) във фундаменталния дебат относно посоката на развитие на културната политика. Дейците и организациите в сферата на културата могат да осигурят необходимите личности с опит и възможности за обратна връзка за вземането на важни решения.

Културният дебат позволява да бъдат насочени и стимулирани такива ключови въпроси като гражданското участие, социална кохезия и изграждането на възможности в даденото общество, което се явява приоритет на всяко едно правителство.

Стимулирането на отворения дебат за културната политика заздравява ангажираността към културата като цяло.

V. Не правителствени и правителствени съветници, Финансиращи институции и Трети сектор

Трети сектор е широко използван термин днес, свързан с **независимата зона на дейност**, намираща се между правителствения сектор, от една страна, и на бизнес сектора от друга.

Той включва нетърговски, не печеливши, и независими организации, фондации, институции и професионалисти. Организацията от Трети сектор работят най-добре, когато са най-независими /дори, когато зависят в голяма степен от дадена субсидия/, но се управляват като стопански организации.

(Днес границите на тази независима зона започват да се размиват. Някои от най-успешните нестопански организации са действащите в условията на публично-частно сътрудничество)

Договорът от Маастрихт узакони субсидиарния принцип в Европа и утвърди, че вземането на решения трябва да бъде възможно най-близко до гражданите. Това може да се приложи в Културната политика, така както и във всяка сфера на политиката, давайки възможност на регионалната и локалната администрация, на не правителствените организации и гражданските сдружения да участват в процеса на създаване на културната политика. За тази цел в Холандия и Словения, например, съществуват Съвети за култура, които имат важна консултативна роля в много политически дискусии. Партньорите на Британското правителство, заедно с Arts Councils, и други полунезависими организации. Франция, от друга страна използва за тази цел своите Регионални Дирекции за културна дейност /D.R.A.C./.

В много държави културната политика е предимно вътрешен процес и се отнася само за държавните чиновници и политиците. В останалите случаи съществува воля и желание за допитване до широката общественост по въпросите на политиката. Текущата практика в повечето демократични държави се намира някъде между информацията, консултациите и активното участие.

Мрежата от организации и личности в рамките на гражданското общество, независимо от неговата роля на потенциален потребител на културата, играе много важна роля за развитието на културната политика. Много граждански организации могат също така да бъдат ориентирани към културата и тяхната дейност да бъдат неразривна част от културния спектър. Ползите от силно гражданско общество трябва да бъдат осъзнати от всички европейски държави, даже и в най-развитите демокрации. Съществуват дейци и критици в културната сфера, които подпомагат новото законодателство, посредством предложения за нови типове институции и които дори насочват своето внимание към политиците. Така или иначе, приоритетите не винаги са в полза на нестопанските организации в културния сектор. Тяхното активно участие би могло да предизвика по-спешни дебати и действия към радикална децентрализация.

Дискусиите по културните въпроси обикновено се провеждат в рамките на съответния сектор или на министерско ниво, но най-често не на необходимото и възможното ниво между политици, професионалисти, представители на академичните среди, стопанския сектор и общините. Очевидна е липсата на широк

публичен дебат относно бъдещето на обществените инвестиции за култура между всички заинтересовани страни.

VI. Парламентът

Парламентарните членове /или членовете на долната камара, в случаите на двукамарна система/ извършват по-голямата част от работата си в комисии. Най-общо, съставът на тези комисии отразява разпределението на парламентарните сили. При консултиране с правителствени документи, членовете на парламентарните комисии дискутират с членовете на правителството /посредством меморандуми, правителствени писма и др./ По време на такъв род консултации могат да възникнат много и разнообразни дискусии по повод на отделни технически и специфични аспекти на законотворчеството. Всеки депутат има конституционното право да се обърне към министър или държавен секретар с въпроси в устна или писмена форма. Комисиите, обаче, не могат да предприемат подобни начинания сами. Те често провеждат **консултации и работни посещения**, например, за да проучат мненията на заинтересованите страни върху законодателството и правителствените документи.

В някои парламенти в т.нар. нови демокрации са загубили доверието на обществеността. Парламентарните представители често заявяват, че целта на нестопанските организации е само да критикуват тяхната работа и това обезсмисля тяхното консултиране. В други парламенти съществува известно доверие, но реалната комуникация и сътрудничество е слаба. Въпреки, че някои парламентарни комисии работят съвместно с нестопанския сектор върху определени закони, други комисии в същите парламенти продължават да вярват, че могат работят и без принос от външни организации и експерти.

В същото време парламентарните представители не разполагат с достатъчно персонал и експерти за проучване развитието на законодателството. Освен това, парламентаристите се страхуват, че с приближаването до Европейския съюз количеството на нормативните актове за промяна и адаптиране ще нарасне до степен непосилна за управление с разполагаемия персонал.

Представителите на културната сфера често се чувстват извън законодателния процес. Ако артистите не са в състояние да споделят състоянието на безпомощност, в което се намират, то те няма да се чувстват свързани с идващите от парламента решения. Тази липса на сътрудничество между парламент и културни среди преминава в съвсем ненужна и нежелателна пропаст в отношенията с електората като цяло.

Всички европейски парламенти действително биха имали полза от затвърждаването на отношенията с гражданското общество. То може да им осигури подкрепа в тяхната мисия за създаване на ефективно законодателство и в огласяването на резултатите от работата им сред обществото. Като неразделна част от процеса, гражданското общество ще има реален принос за успеха на законодателството и интерес да извести на обществото, за добре конструирани закони и тяхната бъдеща ефективност. Парламентаристите не биха излезли далеч от своите правомощия, за да обяснят на своя контингент различните алтернативи, нито да разясняват своите мотиви за избора на дадено решение. Работните посещения на заинтересованите

страни относно дадени нормативни актове или поканата на представители на нестопанските организации специализирани в дадената сфера, например, могат да осигурят необходимата за парламента обратна връзка.

Част 2: Проектът

Българският управителен комитет

Целта на Управителния комитет (Steering Committee) е да помага на Консорциума, управляващ “Policies for Culture” (Политики за култура) да насочва и оценява програмата, както това се развива в Румъния, и да оформи “лицето” на програмата в другите страни, които участват.

Позиция в Управителния комитет	Име	Държава	Текуща длъжност
Народно събрание	Г-н Стоян Райчевски	България	Депутат, Председател на Парламентарната комисия по култура и медии /СДС/
Народно събрание	Г-н Димо Димов	България	Депутат, Заместник председател на Парламентарната комисия по култура и медии /Евролевица/
Министерство на културата	Г-жа Мария Русинова	България	Генерален секретар
Министерство на културата	Г-жа Деяна Данаилова	България	Директор на Отдел ”Международна културна политика”
Министерство на културата	Г-жа Райна Чернева	България	Директор на Отдел “Анализи”
Президентство	Г-жа Федя Филкова	България	Главен съветник по международни отношения
Институт “Отворено общество”, Будапеща	Г-жа Лидия Върбанова	България	Програмен директор
Художник	Г-н Лъчезар Бояджиев	България	Художник
Червената къща – Център за култура и дебат	Г-жа Деси Гаврилова	България	Директор
Център за изкуства “Сорос”	Г-ца Милена Делева	България	Програмен координатор
ЕСUMEst	Г-ца Цвета Андреева	България	Координатор на проекта в България

Европейска културна фондация	Г-жа Одил Шенал	Холандия	Директор на програми и дарения
ЕСУМЕ, Магистърска програма по културен мениджмънт	Г-жа Корина Шутеу	Франция /Румъния	Директор
Policies for Culture, Европейска културна фондация	Г-жа Корина Шутеу	Холандия	Програмен координатор

Част 3: Българската културна политика – резюме*

* Предоставената информация е валидна към 2000 г.

3.1 Българската културна политика*

Информацията, която следва е заимствана директно от:

Европейските културни политики: Компендиум от основни факти и тенденции, ERICarts и Съвет на Европа, Бон 2000

С любезното разрешение на ERICarts

1. Исторически перспективи: културни политики и инструменти

Културната политика на Република България през последните 50 години се осъществява по два коренно противоположни модела.

През 1948 г. се одържавяват всички културни институции и завършва процесът на създаване строга, централизирана управленска система. Същинският генератор на културната политика – Централният комитет на Българската комунистическа партия и поставените под контрола му министерства, комитети и всички следващи стъпала от модела, функционират като машина за производство на “правилни” значения и съдържания. Държавно-партийният апарат свежда тези значения отгоре надолу и играе роля на филтър, през който преминават разрешени порции от съвременното изкуство, културното наследство и информация.

Творческите съюзи се превръщат в проводник на държавния монопол в културата – те съсредоточават контрола върху цялостния процес на създаване и разпространение на художествени ценности и правят почти невъзможна индивидуалната независима изява: тоталният идеологически и политически контрол заменя идеята за творческа свобода; свободното идейно обединение е заменено със задължително членство, демократичността е подменена с централизъм; творецът става напълно зависим от партията-държава и по същество се превръща в държавен чиновник.

След промените през 1989 г. започна процес на изграждане нов модел на културна политика.

- Премахване на идеологическата зависимост и цензурата върху творците и културните институти; промяна на ролята на професионалните организации;
- Децентрализация (по-голяма еманципация придобиват общините, които развиват собствена културна политика);
- Разширяване на културния спектър посредством по-широки международни контакти и достъп до съвременните културни индустрии;
- появиха се нови субекти на културната политика – фондации, частни културни институции, нови професионални сдружения и др.;
- създават се условия за равностойно участие на малцинствените групи в общия културен процес, без да се цели тяхното обезличаване.

Дълбоката икономическа криза и намаляващия БВП, галопиращата инфлация и трайното обедняване на населението има много лоши последици върху културния сектор, който неизбежно заема второстепенна позиция на фона на трудните условия на живот. Голяма част от голямата културна инфраструктура бездействаща, в същото време значителна част от персонала беше съкратена. Много културни институции трябваше да бъдат затворени, поради липса на средства за тяхната издръжка,

* Предоставената информация е валидна към 2000 г.

сградния фонд бе оставен на разрухата, библиотеките и музеите бяха лишени от възможността да обогатяват своите фондове години наред.

Явна е нуждата от нова визия за българската културна политика, както и от поставяне на акцента върху инвестициите в културата като разрешение на кризата в България.

2. Общо описание на системата

Народното събрание определя насоките и гарантира културната политика чрез законодателни действия, предложени от изпълнителната власт или парламентаристите и подготвени от неговата Постоянна комисия по култура и медии.

Министерският съвет осъществява посредством Министерството на културата и в координация с други министерства и държавни институции прилагането на културната политика.

Министерството е оглавявано от министър на културата, заместник министри и главен секретар. Към Кабинета на Министъра има служба “Протокол” и Секретариат. Основен консултативен орган на Министъра е Колегиума на Министерството.

В структурата на Министерството има Управления - “Правно-икономическо”, “Международна културна дейност и Евроинтеграция”, “Национални културни институти” и “Центрове по изкуствата”. По-ниските нива са Управления - “Музеи галерии и изобразителни изкуства” и Отдели - “Училища по изкуствата” и “Библиотеки и читалища”, “Авторско право”. Към Министерството функционира и Научноизследователски институт по културознание.

Няколко национални центрове за изкуства се намират под юрисдикцията на Министерството на културата:

- театър
- филми
- музика и танц
- книги
- музеи, галерии и паметници на културата

Тези центрове са от типа “една ръка разстояние” (arm's-length bodies)- структури със самостоятелен юридически статут и бюджет, които осъществяват специфична културна политика в съответната област. Дейността на всеки от центровете се ръководи от одобрена от Министъра програма и се реализира от Директорите на центровете, които се отчетат пред Министерството.

По-ниските равнища в областта на културните компетенции са подчинени на конституционното деление на територията на страната на области /28/ и общини /4 217/. От тях основната административно-териториална единица е общината, която притежава юридическа самостоятелност, право на собственост и асоцииране. Културните компетенции на това равнище се реализират като форма на местно самоуправление - те се разпределят върху съответните общински органи - съвети за култура, включително и във финансов аспект. Междинното областно ниво все още не е с избистрени компетенции по отношение културните отговорности.

Трябва да се изтъкне, че в областта на културата съществува разпределение на отговорностите между централното управление и местното самоуправление. Централното управление може да подпомага определен вид или видове културни дейности, както и да реализира контролни функции по отношение специфични културни дейности - напр. паметници на културата. Всяка териториална единица може да поиска помощ или да се

конкурира с други субекти в конкурс с културен характер организиран от централното ведомство.

Сътрудничество между министерства

Освен административното разделение на културните компетенции в страната съществуват и структури, които осъществяват връзки между централните ведомства. Това са междуведомствени комисии, в които културните компетенции са само част от цялостна дейност – например образование, външна политика, работа с младежта, туризма, екологията. Междуведомствените комисии са постоянни и временни и те притежават съвещателни и законотворски функции. Съвет по културните въпроси със съвещателни функции съществува към Президентската институция.

3. Културната политика: основни цели и принципи

Основни елементи на сегашния модел на културната политика

През последните няколко години в областта на културата се извършва реформа обусловена от новите условия на пазарно ориентирана икономика и демократична социална практика, която съсредоточена в следните насоки:

- децентрализация на управлението и финансирането на културата;
- свобода на действие на културните субекти и формиране пазарно поведение на културните институции;
- промяна в законодателството в сферата на културата в съответствие с новите социално-икономически условия и
- привеждането на законодателството в съответствие с това на Европейския съюз;
- създаване административна и управленска среда благоприятстваща културното развитие и процесите на европейска интеграция;
- гарантиране равнопоставеността между държавните, общинските и частните културни организации;
- засилване ролята на третия сектор.

Национална дефиниция на културата

За национално възприета дефиниция на културата може да бъде посочена дадената в наскоро приетия Закон за закрила и развитие на културата:

“култура е дейността по създаването, проучването, разпространението и опазването на културните ценности, както и резултатите от тази дейност”

Това определение се отнася до тясното разбиране на културата и по-скоро обслужва културните институти, изкуствата и свързаните с тях дейности. В последните години се обръща сериозно внимание на широкото разбиране на културата свързано най-общо с човека и човешкото развитие. В този смисъл културата представлява същностен ресурс, способен да повиши качеството на живот, да осигури устойчиво развитие и демократично мислене. За нашето общество в преход културата може да се превърне в основен двигател на демократичните процеси и в опора на гражданското общество.

4. Текущи проблеми на културното развитие и дебати

Приоритети на културната политика в последните пет години

До 1997 г. бързо сменящите се правителства и заедно с тях сменящите се основни виждания за развитието на страната, нямаха време, а понякога и виждания за развитието на културата. Културната политика се свеждаше до управлението на държавните институти, а те след падането на монопола на държавата намаляха значително.

1997 г. е повратна точка в културната политика на Република България. Сегашният екип на Министерство на културата започна от най-ниската точка като ресурсно осигуряване и почти недействащи структури. Трябваше да се прецени как да продължат започналите или спрени реформи и да се пристъпи към осмисляне в по-дългосрочна перспектива на стратегията на културната политика.

Текущи проблеми и дебати

Своеобразен анализ на сегашната културна политика бе проведен “Национален дебат за културната политика”, по линия на Съвета на Европа, състоял се през месец ноември 1998 година. На него бяха обсъдени и дискутирани основните проблеми стоящи пред културата, по-важните от които се посочват по-долу.

Децентрализация срещу централизацията

Децентрализацията, която в началото на прехода се смяташе за най-важната и необходима промяна все още предизвиква дебати както в професионално ангажираните среди, така и в цялото общество.

В момента инициатори на колизията “децентрализация срещу централизацията” са три центъра:

- правителството и законодателната власт, които от една страна децентрализират финансирането и управлението на културните институти, от друга страна в известна степен запазват възможността на централната власт да се намесва в дейността им;
- местната власт, която от една страна се стреми към повече автономния на управлението все пак предпочита отговорностите и издръжката на културата в по-голяма степен да се поема от държавата;
- третият сектор - неправителствените организации /НПО/, които са най-активният децентрализиращ център, все още са най-слаби като масовост на доброволните сътрудници, като възможности за влияние (законодателна инициатива) и формиране на обществени мнения.

Нови форми на международно културно сътрудничество

Международната културна политика на Република България през последните години се характеризира с откритост и диалогичност, със стремеж към интегриране в международните културни структури и организации. България е отворена към европейската и световната култура и същевременно насърчава под различни форми представянето на най-добрите постижения на българската култура в чужбина.

България участва в програмите на Европейския съюз за културно сътрудничество “Калейдоскоп”, “Ариана” и “Рафаел”, като през 1998 г. са били изготвени съответно 19 проекта по първата програма, 12 – по втората и 3 - по третата. Страната е изразила готовност за участие и се подготвя за присъединяване към програмата “Култура 2000” /2000 – 2004 г./ на ЕС.

Формите на осъществяване на международно културно сътрудничество са многообразни. В редица случаи при осъществяването на мащабни културни прояви се разчита на

координираните усилия – на държавни, частни, неправителствени организации, междуведомствени групи. Пример за това е подготовката и осъществяването на програмата “Европейски месец на културата – Пловдив 1999”.

Развитие в областта на културното наследство

В областта на културното наследство все още е нарушена структурата на организацията в хоризонтално и вертикално измерение. Парадоксално, концентрацията на контролни, легислативни и инвестиционни пълномощия на държавата е нараснала. Финансовите средства отпуснати от държавата са намалели и все още няма ясна регламентация за взаимодействието между нея и общинските власти. Пазарът на изпълнители и конкуренцията в областта на реставрационните дейности по паметниците са в начална фаза на развитие. Статутът на различните собственици /частни държавни общински/ е вече уреден, но липсват мерки по отношение финансовото стимулиране и данъчните облекчения. В момента се подготвят закони за движимите и недвижимите паметници на културата, които следва да премахнат недостатъците на системата за опазване, контрол и финансиране на наследството.

Стратегии за стимулиране на заетостта в културния сектор

Основните проблеми свързани със заетостта са ниското заплащане в културната сфера, както и намаляване броя на субсидираните от държавата културни институти. Това от своя страна е причина за емиграцията на много талантливи млади хора, които търсят и намират по-успешна реализация в чужбина. Именно за преодоляването на този ефект би следвало да се разработи национална стратегия за стимулиране заетостта.

Езикови проблеми и политика

Според действащата Конституция на Република България официалният език в страната е българският. Проблемът “майчин език” се третира в два специфични закона. Първият му аспект засяга излъчването на радио и телевизионни програми и е уреден от Закона за радио и телевизия, в чийто чл. 12 ал. 2 се изброяват случаите, при които такива програми могат да бъдат излъчвани на език, различен от официалния: 1/ когато се разпространяват с образователна цел и 2/ когато са предназначени за български граждани, за които българският език не е майчин.

Вторият аспект – статута на дисциплината “майчин език” в българските училища – се урежда в *Закона за учебния план и общообразователния минимум*, /приет на първо четене от парламента/. Според записаната в този проектозакон разпоредба, майчиният език става “задължително избираем предмет”, което означава, че при изявено от страна на учениците желание за изучаване на майчин език, общината или държавата задължително трябва да им осигурят такава възможност.

Връзки между медиите и културата

В България съществуват държавни радио и телевизия с национален обхват, както и множество частни с локален обхват. Културни изяви и проблеми от международна, национална и локална значимост са широко застъпени в техните програми.

Пресата е изцяло частна. Именно тя отрази най-широко обществения дебат за реформа в културата: реформата в театъра, Закон за закрила и развитие на културата, Закон за медиите, производство на пиратски компактдискове, опазване на културното наследство и др.

Проблеми на равнопоставеността и културните политики

Групите в неравностойно положение са обект на внимание както от страна на изпълнителната власт, така и от НПО, някои от които се занимават специално с културна политика за равностойното им интегриране в живота на обществото.

Държавната културна политика поощрява проекти на творци от тези групи, или инициативи свързани с реалното включване на групите в неравностойно положение в културните процеси.

Образование по изкуствата. Програми и модели

Системата на образованието по изкуствата в България е по модел, в който се реализират два типа обучение - общообразователен, който е масов и обхваща образованието по изкуства от 1-ви до 12-ти клас във всички училища и специализиран тип обучение. Все още обаче в общообразователното училище приоритет имат класическите форми на изкуство. А едно съвременно разбиране за образование по изкуство и култура може да включи авангардни форми на изкуството, изучаване на културното наследство, дизайн, култура на градската среда, фотография и не на последно място аудиовизуалните изкуства.

При другия вид обучение е заложена идеята за непрекъснато професионално развитие в областта на изкуствата от средния курс /8-12 клас/ до висшето образование. Основният проблем пред специализираното образование по изкуствата е трудната реализация на завършилите ги.

Културни индустрии: програми за развитие и партньорство

В условията на българската икономика, при които пазарът е все още ограничен и хаотичен, културните индустрии се развиват с нестабилни темпове.

Филмопроизводството разчита на държавни субсидии, на помощи от фондации, международни организации и спонсори. Осъществяват се копродукции главно с европейски страни /предимно с Германия, Франция, Гърция/. Националният филмов център към Министерството на културата ръководи разпределението на държавните субсидии на конкурсни начала. Основен негов партньор е БНТ, която отделя от своя бюджет за производство на български филми.

В областта на киноразпространението работят няколко частни компании, като три от тях - *Съни филмс*, *Александра филмс* и *Дъга филмс* са българските партньори на седемте водещи световни компании.

Центърът за книгата към Министерство на културата води политика на насърчване издаването на стойностна българска и преводна **литература**. През 1991 – 1997 г. бе осъществена Програма “Помощ за книгата”, в която на конкурсен принцип бяха предоставени средства на издатели за определени категории литература: съвременна българска литература и литературно наследство; българска хуманитаристика и справочно-енциклопедични издания и преводна хуманитаристика. Съществуват програми за партньорство между културните институти на Франция, Германия и Великобритания за издаване на преводна литература.

Значимите български **звукозаписни компании** работят с лицензни договори с водещи компании в света – *Sony*, *PolyGram*, *BMG*, *EMI*, като стриктно се следи спазването на авторските права на автори, продуценти и изпълнители.

Културни малцинства: специално законово обезпечаване, програми за изкуства на общините

През 1998 година Българският Парламент ратифицира *Рамковата конвенция за правата на малцинствата*. Изпълнителната власт обяви като приоритет на държавната политика интегрирането на малцинствата, като в същото време се върви към децентрализация на функциите, свързани с подпомагането на образованието и културата на малцинствените общности чрез създаването на съвети по етническите и демографски въпроси към областните

управи. В тези съвети ще се включват представители на съответната малцинствена общност на дадената територия.

По време на Националния Дебат за културната политика на Република България през 1998 година беше подчертано разбирането на изпълнителната власт и на неправителствените организации за културата на малцинствата като неразделен елемент от богатството на националната култура. Министерството на културата подкрепя според твърде ограничените си финансови възможности културни прояви на малцинствените общности /Ромския културен център, турски театрални представления, фестивали на етнически групи/.

Неправителствените организации /Фондациите “Отворено общество”, “Междуетническа инициатива за човешки права”, “СЕГА”, Международният център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия/ подпомагат основно периодичния печат и медийните изяви на малцинствените общности, както и създаването на жива култура, тъй като социологическите данни сочат, че културното участие в малцинствените общности започва да се затваря в рамките само на консумиране на културен продукт.

5. Главното в законовото обезпечаване в културната област

Преглед на законовите компетенции за създаване на културни институти, администрация, финансиране

Според приетият Закон за закрила и развитие на културата, културните организации по форма на собственост са държавни, общински, частни и със смесено участие. Всички те самостоятелно определят своите задачи и структура съобразно предмета на дейността си. Държавните и общинските културни институти се създават със специален закон или с акт на орган на изпълнителната или местна власт. Те са юридически лица на бюджетна или общинска издръжка, но могат да извършват и стопански дейности, свързани с основната, като получените допълнително постъпления изразходват и отчитат по реда на извънбюджетните средства.

Частните културни организации са откриват и прекратяват по инициатива на физически и/или частни юридически лица по реда на Търговския закон или по Закона за лицата и семейството.

Културни организации със смесено участие се създават между държавата, общините, юридически и физически лица и всички въпроси свързани с организацията, управлението и финансирането на дейността им се уреждат с учредителния акт.

Законови рамки за творците

Социално осигуряване, трудови взаимоотношения

Социалното осигуряване на творците е законодателно уредено в Кодекса на труда и Наредбата за обществено осигуряване на лицата, упражняващи свободна професия или търговия, или работещи без трудово правоотношение. На практика законите на социалното осигуряване третираат еднакво твореца, когато упражнява свободна професия и когато е регистрирал фирма като едноличен търговец или съдружник в търговско дружество според съответните изисквания на Търговския закон. И в трите случая той може да избира между две възможности. Първата е да се осигурява задължително за своя сметка за всички видове пенсии / за изслужено време и старост, инвалидност, наследствена/ с 22% върху избран от него доход, не по-малък от две минимални за страната заплати и не по-голям от осем. Втората е да се осигурява доброволно с 32 % за всички осигурителни случаи/пенсии, парични обезщетения при болнични, месечни добавки за деца/.

Когато творец /както и всеки друг работник/ е сключил трудов договор за работа в предприятие /напр.художник, нает в рекламна агенция/ той подлежи на задължително социално осигуряване върху брутното трудово възнаграждение както следва : 37 % се

заплащат от работодателя и 2% от работещия. За работещите по трудов договор следва да се правят и вноски във фонд Професионална квалификация и безработица. Отчитайки спецификата на труда на твореца като обикновено упражняващ свободна професия в преходните и заключителни разпоредби на Закона за закрила и развитие на културата се внасят допълнения, които гарантират правото на парично обезщетение за безработица и на творците, работили без трудови правоотношения в творчески състави за срок най-малко 4 от последните 12 месеца.

Данъци

Доходите на творците се облагат с данъци по Закона за облагане доходите на физически лица. Той предвижда облагаемият доход да се намали с 50% нормативно признати разходи за създаване произведения на изкуството, науката и културата, за произведения на народни художествени занаяти и авторски възнаграждения. Нещо повече, отчитайки спецификата на творческия труд законодателят е предвидил и възможността облагаемият доход, получен в резултат на творческа дейност, извършвана в продължение на години, /напр. създаване на литературно произведение/ да се раздели като облагаем доход за няколко години, но не повече от 4. По този начин творецът избягва от прогресивната годишна скала за облагане на доходите.

С цел стимулиране интереса на частни лица и фирми към предоставяне на средства за подпомагане развитието на изкуството и културата законодателят е предвидил намаляване на облагаемия доход на местни и чужди физически и юридически лица в размер до 5% за дарения в полза на културни цели, както и за опазване и възстановяване на исторически и културни паметници, или за стипендии.

Културни индустрии: кино, телевизия

Телевизионни квоти

Законът за радиото телевизията определя следните квоти за програмното време: Най-малко 50 на сто от общото годишно програмно време, като се изключат новините и спортните предавания, радио- и телевизионните игри, рекламите и радиотелевизионният пазар, трябва да бъде предназначено за европейска и българска аудио-, съответно аудио-визуална продукция, когато това е практически възможно.

Българската национална телевизия трябва да отделя за българско филмово телевизионно творчество не по-малко от 10 на сто от субсидията на държавния бюджет и фонд "Радио и телевизия".

Езикови закони

Република България няма специални закони за езика.

Закони за подпомагане на киното или други дейности

В областта на филмопроизводството и филморазпространението липсва специфична законова регламентация, и се ползва режима на общото законодателство. В момента се подготвя *Закон за българското кино*, чийто основни цели са създаване на извънбюджетен Фонд за филмопроизводство и филморазпространение, който да осигури функционирането на сектора чрез набиране на допълнителни средства, включително и от отчисления от собствени дейности, като по този начин създаде затворен цикъл на възпроизводство на индустрията. Законът предвижда и уреждане на лицензирането на филмовите продуценти и киносалоните.

Авторско право

През 1993 г. българският Парламент прие Закон за авторското право и сродните му права, който поставя под закрила максимално широк кръг авторски и сродни права. Предстои законът да бъде изменен и съобразен с петте европейски директиви на Съвета на Европа в областта на компютърните програми, базите данни, кабелните и сателитни програми, наема и заема на художествени произведения и обектите на сродните им права, удължаване на срока на закрила на авторското право.

През 1995 г., в посоката на хармонизиране на националното законодателство в сферата на интелектуалната собственост с европейските норми, Народното събрание ратифицира Римската конвенция и Женевска конвенция.

Отчисленията за звуконосители

Уреждат се по чл. 26 от Закона за авторското право и сродните му права. Според ал. 1 на този член “Авторите на произведения, записани на звуконосители или видеоносители, както и артистите-изпълнители..., продуцентите на тези записи имат право на компенсационно възнаграждение...” Алинеи 2, 3 и 4 посочват от кого се дължат възнагражденията по ал. 1 и на кого се изплащат.

Права за публично даване под наем

Публичното даване под наем в цитирания закон се третира като “разпространение на произведение”, което е тълкувано като “продажба, замяна, дарение, даване под наем или в заем, вносът и износът, както и предложението за продажба или даване под наем на оригинали и екземпляри от произведението.”

Културно наследство и собственост

В момента в областта на културното наследство съществуват всички форми на собственост - държавна, частна и общинска. Запазва се възможността държавната собственост да се стопанисва от локални и общински структури, както и от самостоятелни юридически лица. Работените в момента закони за културното наследство предвиждат облекчения за частната собственост в тази област при условие на запазване статута на паметника.

Износният режим за културното наследство независимо от формите на собствеността остава рестриктивен и е забранителен по отношение регистрираните паметници.

Законово стимулиране на публично частно сътрудничество

Публично-частното сътрудничество в областта на културното творчество и опазване на културното наследство е имплицитно заложено в редица законодателни актове. В Закона за закрила и развитие на културата публичните и частни културни организации са равнопоставени при провежданите конкурси за финансова подкрепа на културни програми и творчески проекти от Националния фонд “Култура”, общинските фондове “Култура” и националните центрове по изкуствата и културни дейности. Обществено-експертните съвети и комисии, които подпомагат тази дейност включват представители на държавни и общински институции, на творчески съюзи, сдружения с идеална цел, отделни творци и експерти.

6. Финансиране на културата

Кратък преглед

Като съвременна форма за финансиране на културните институти Министерството на културата прие смесеното държавно-общинско финансиране. Чрез сключване на конкретни споразумения с общините за формите на съвместното субсидиране се открива възможност за отчитане спецификата на всеки институт, наличната материална база, географските и демографски особености на региона, като целта е да се търсят оптималните пропорции при финансовото участие на държавата, общината и собствените приходи. Това е форма на финансиране, прилагана в областта на театъра, музиката и танца. В областта на киното и книгата не съществуват структури, субсидирани от бюджета – в тези сфери участието на държавата се изразява в субсидиране на конкурсни проекти..

Обществени разходи за култура по нива на управление

Обществени разходи за култура по нива на финансиране (в хил.лева)

Ниво на управление	1996		1998	
	Общо разходи	В %	Общо разходи	В %
Общо централно управление	4 750 332	62.3	73 924 081	58.0
Регионално ниво	1 000	0.01	7 200	0.01
Общински и др. местно ниво	2 877 400	37.7	49 935 800	42.0
ОБЩО	7 628 732	100	123 867 081	100

Източник: въпросник на ERICarts 1999

Секторно разпределение

Обществени разходи за култура 1996 и 1998 г. по дейности(в хил.лв. и в %)

Културна дейност	1996		1998	
	Общо разходи	в %	Общо разходи	в %
1.Музеи и архиви	183 506	3.3	2 639 159	3.3
2. Паметници на културата	14 910	0.3	216 169	0.3
3. Литература		0		0.0
4. Библиотеки	143 276	2.6	1 296 885	1.6
5. Преса		0		0.0
6. Музика	209 080	3.7	3 456 855	4.3
7. Сценични изкуства	1 093 168	19.6	16 485 293	20.5
8. Визуални изкуства		0		0.0
9. Филми/ Национална филмотека	13 745	0.2	275 000	0.3
10. Радио / Телевизия	3 005 250	53.8	40 153 305	49.8
11. Социо-културна дейност	215 431	3.9	2 903 765	3.6
12. Образование и обучение	518 034	9.3	6 408 019	7.9
13. Администрация	59 145	1.1	4 523 748	5.6
14. Национални центрове	127 882	2.3	2 249 419	2.8
Г О Т А Л	5 583 427	100	80 607 617	100

Няма държавно субсидиране на структури в сферата на филмопроизводството и издателската дейност, където субсидиите се разпределят само на конкурсен принцип.

7. Културни институти и ново партньорство

Пренареждане на публичните отговорности

Силната доминация на държавата за дълго време продължи да определя държавните културни институти като основните и най-отговорни субекти за състоянието и развитието на културата. Същевременно, постоянно свивайки (по години) реалните стойности на бюджетите, отпускани за култура, държавата осезателно се оттегляше от тази своя позиция на тотална отговорност, а държавните културни институти изпадаха в криза на оцеляването. В последните години държавата насочи инициативата си предимно към деконцентрация на повече отговорности към местната власт в общините, без да посяга към промяна в статутите на държавните културни институти.

Частната инициатива, насочена към приватизацията и възникването на неправителствени стопански (и частично нестопански) организации - при липсата на специфична законова регламентация и ясна програма за реформа в културата - се осъществяваше стихийно, неравномерно и засегна само определени сфери на културата - главно медиите и културните индустрии - където идеята за свободен пазар на културни продукти и услуги частично се състоя.

В областта на НПО инициативата най-напред дойде отвън и главно чрез фондация "Отворено общество", чрез различни програми на Европейския съюз като "Рафаел", "Ариана", "Калейдоскоп", чрез дарителските инициативи на множество чуждестранни фондове и фондации, между които и на българи, живеещи в чужбина.

Днес в полето на културните дейности и производство съществуват нови субекти на културни политики, които плурализираха представата за отговорните субекти за развитие на съвременната българска култура и извършват съществено пренареждане в йерархията на публичните отговорности за процесите в нея.

Статус, роля и развитие на основните културни институти, фондации, организации.

В Закона за закрила и развитие на културата, чрез промени в статутите на културните институти е отразена държавната стратегията към децентрализация. По статут културните институти се определят като:

- "държавни с национално значение"(финансирани изцяло и приоритетно от бюджета на МК);
- "държавни", които се финансират от МК и общините;
- "ведомствени", финансирани "изцяло или частично от ведомството"(когато са институти на държавно ведомство);
- "общински", финансирани от общинския бюджет;
- "регионални културни институти", които се финансират от общината, на чиято територия са, от вноски на общините в региона и с допълнителни средства, които се определят ежегодно със Закона за държавния бюджет.

Неправителствените организации, работещи в областта на културата са най-разнообразни, в зависимост от термините, които включват в имената си:

алианси, дружества, асоциации, фондации, фондове, сдружения, съюзи, комитети, центрове, фестивали, академии, читалища, настоятелства, независими театри, федерации, институти и други. По съществуто на функционирането българските НПО могат да бъдат класифицирани преди всичко като опериращи и общностни. Предвижда се приемане на нов закон, регламентиращ тяхната дейност.

Нововъзникващо партньорство или сътрудничество (например, публично-частно сътрудничество)

Днес основен партньор на държавата в провеждане на културната политика са общинските отдели по култура и комисиите по култура към общинските съвети (местните парламенти). Те организират дейността си и по собствени, местни културни календари; гласуват и изпълняват свои бюджети за култура; издържат общинските културни институти и участват по договор с МК във финансирането на държавните културни институти.

Формите на сътрудничество с НПО са най-различни: привличане на ръководители, членове и специалисти от НПО в работата на постоянните и временните комисии при общинските съвети; изслушване по време на сесии на представители на НПО по въпроси от регионално и местно значение; възлагане на определени задачи на НПО и тяхното ресурсно обезпечаване; организиране на съвместни мероприятия със споделена активност и отговорности и прочее.

Министерството на култура стимулира процесите на партньорство между правителствения и неправителствения сектор. В практиката е установено съвместното финансиране и организиране на дейности и реализиране на проекти между министерството, НПО и спонсорство от страна на неправителствени стопански организации в множество направления.

8. Подкрепа на творчеството

Директна и индиректна подкрепа

Специални програми за подкрепа на творците

Няма специални - национални или регионални - програми за подкрепа на творците и творчеството. Формите на непряка подкрепа се изчерпват със социалната дейност в помощ на творците и програмите за подпомагане на творчеството в Творческите съюзи и Фондациите.

Творческите съюзи лобират активно в Парламента за благоприятно социално и трудово законодателство на съответните професии, както и за приемане на специфично законодателство в съответния сектор, улесняващо създаването на пазар на художествените продукти. Те разполагат със социални фондове, с които подпомагат членовете си еднократно в случай на нужда или ежемесечно при пенсия по-ниска от социалния минимум. Членовете на съюзите ползват преференциални цени за стоки и услуги от магазини, предприятия или почивни бази на Съюзите. Някои Съюзи договарят с потенциални работодатели минималните ставки под които да не пада трудовото възнаграждение на съответните професии. По-рядко Съюзите имат отделен фонд за творческо подпомагане, който поема част от разходите по творческата дейност и пазарната реализация на художествения продукт.

Състояние на законодателството за творците или съответни инициативи на политиката

Предприеманите от държавата мерки за подкрепа на творците и творчеството са отразени в различни по своето съдържание закони, които в отделни свои постановки отчитат своеобразието на творческия труд в съответните аспекти: трудовоправни взаимоотношения, социална защита при безработица, данъчно облагане на доходите, стимулиране на даренията за културна дейност, социално осигуряване и т.н. Необходимо е да се подчертае, че в момента всички тези закони са в процес на преработване с цел хармонизиране с европейското законодателство.

Стипендии и други форми на подкрепа

Подкрепата на творчеството от страна на фондациите се осъществява главно в три насоки:

- издирване на млади таланти и организиране на изложби, спектакли, конкурси и др. форуми за изявата им;
- създаване и подобряване на условия за работа и квалификация /материална база, семинари, курсове и др./;
- стипендии за образование или специализация в чужбина.

Една от най-големите фондации, "Св.Св.Кирил и Методий" през 1997 г. е осигурила финансова помощ на 38 души / главно за специализации, докторати и стипендии за студенти/. Фондация "Ценности" през 1998г. е осигурила 12 стипендии, а Център за изкуства "Сорос" - 1 /за 1997/.

Фондациите подпомагат също различни културни програми, проекти и прояви.

Тенденции в културното участие.

8.2.1. Статистика на аудиторията по различните изкуства и дейности.

Данните от социологическото изследване "Общественото мнение за културния живот, статуса на артиста и културната реформа" проведено през 1997 показват, че изключително малък дял от населението /между 0,3 и 6% за различните изкуства/ отделят време няколко пъти месечно за традиционните форми на контакт с изкуствата. Ако към тях се прибави дела на онези, чиито посещения са веднъж на няколко месеца, получава се относително устойчива група от около 10-15% от населението със сравнително активно културно участие. Хората, които не включват в живота си нито едно посещение на кино, театър, опера, концерт, изложба представляват между 70 и 88 процента /за различните изкуства/ от населението. Основната част от него /56%/ имат между 100 и 500 книги в домашните си библиотеки, "библиоманите" са 6-7%, а 74% не са в състояние да посочат автор и название на последната закупена от тях книга.

Очевидно е намаляването на културното участие чрез традиционните форми. Основните причини са две: икономическите трудности и масовото преориентиране към по-новите форми на разпространение на култура - ТВ, видео, кабели, сателити. Това е определена тенденция, която е свързана със съществени размествания не само в интензивността, но и с формите, стандартите и критериите в културното участие.

Програми и проекти за поощряване на културното участие

Засага те се осъществяват предимно от Министерство на културата чрез Центровете по изкуства, които субсидират културни програми и творчески проекти, целящи привличане на публика. Макар и в твърде ограничена степен Министерството подпомага финансово образователни концерти, фестивали, конкурси, както и любителското изкуство.

Ролята на културните сдружения: любителско изкуство

Любителското изкуство в България е свързано още от раждането си с читалищата. То преживя критични процеси на рязко намаляване броя на колективите, участниците и

посетителите /особено в периода след 1990 година/. В последните 3-4 години започва стабилизиране на системата, за което говори големият брой изяви на любителското изкуство - фестивали, събори, конкурси, традиционни празници. Голямата част от тях са за народно изкуство и автентичен фолклор. Само за 1999 година техният брой е 40.

Любителското изкуство се подпомага главно от общините, частично от Министерство на културата и от спонсори - фондации и частни лица. Забелязва се тенденция на активизиране в осъществяването на местни културни празници на любителското изкуство.

3.2 Нормативни актове

ЗАКОН

ЗА ЗАКРИЛА И РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРАТА

Обнародван, ДВ, бр. 50 от 1 юни 1999 г.,
изм., бр. 1 от 4 януари 2000 г.

Глава първа

ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Чл. 1. Този закон определя основните принципи и приоритети на националната културна политика, културните организации и органите за закрила на културата, на нейната национална идентичност и начините за подпомагане и финансиране на културната дейност и творци.

Чл. 2. Основните принципи на националната културна политика са:

1. демократизъм на културната политика, свобода на художественото творчество и недопускане на цензура;
2. децентрализация в управлението и финансирането на културните дейности;
3. равнопоставеност на творците и на културните организации;
4. опазване и обогатяване на културно-историческото наследство, съхраняване на българския книжовен език, традиции и обичаи;
5. закрила на националната културна идентичност и културата на българските общности в чужбина;
6. насърчаване на културното многообразие при съхраняване единството на националната култура;
7. поощряване на културната индустрия и пазара на произведенията на изкуството и стимулиране на продуцентството в областта на културата;
8. откриване, подпомагане и обучение на млади таланти в областта на културата;
9. поощряване на дарителството, меценатството и спонсорството в областта на културата;
10. развитие и усъвършенстване на образованието в областта на изкуствата и културата.

Глава втора

КУЛТУРНИ ОРГАНИЗАЦИИ

Чл. 3. (1) Културните организации осъществяват дейности по създаването, разпространяването и опазването на културните ценности.

(2) Културните организации по форма на собственост са държавни, общински, частни и със смесено участие.

Чл. 4. (1) Културни институти са държавни или общински културни организации, които се създават със специален закон или с акт на орган на изпълнителната или местната власт.

(2) Културните институти:

1. определят самостоятелно своите задачи и структура съобразно предмета на дейността си;
2. могат да извършват допълнителни дейности, включително и стопански, свързани с основните, като получените допълнителни средства остават в културния институт, който ги е реализирал;
3. (отм. - ДВ, бр. 1 от 2000 г.)
4. могат да събират държавни такси за извършването на услуги и за издаване на документи и дубликати в размери, определени с тарифа на Министерския съвет, като 50 на сто от постъпленията остават в съответния културен институт, а останалата част се внася във фонд "Култура".

(3) При възстановено право на собственост върху недвижим имот, предоставен за ползване на държавен или общински културен институт, областният управител или общинският съвет предоставят по съответния ред друг равностоен имот - държавна или общинска собственост.

Чл. 5. (1) Държавните културни институти са юридически лица на бюджетна издръжка, които се създават, преобразуват и закриват от Министерския съвет по предложение на министъра на културата или със закон.

(2) Държавните културни институти се финансират от бюджета на Министерството на културата изцяло или частично, със средства от общинските бюджети, въз основа на сключени договори с Министерството на културата или с участието на други юридически или физически лица.

(3) Директорите на държавните културни институти се назначават от министъра на културата след провеждане на конкурс, по атестационна система и по ред, определен от министъра на културата.

Чл. 6. (1) Държавните културни институти към ведомства, извън Министерството на културата, се създават, преобразуват и закриват от Министерския съвет по предложение на ръководителя на съответното ведомство, съгласувано с министъра на културата.

(2) Държавните културни институти по ал. 1 се финансират изцяло или частично от бюджета на съответното ведомство.

(3) Директорите на културните институти по ал. 1 се назначават от ръководителя на съответното ведомство след провеждане на конкурс.

Чл. 7. (1) Държавни културни институти с национално значение са тези културни институти, които изпълняват общонационални и представителни функции по създаване, трайно опазване и разпространение на културни и исторически ценности.

(2) Условието и редът за придобиване и отнемане статут на държавен културен институт с национално значение се определят с наредба на Министерския съвет по предложение на министъра на културата.

(3) Държавните културни институти с национално значение се финансират изцяло и приоритетно от бюджета на Министерството на културата.

Чл. 8. (1) Общинските културни институти са юридически лица със самостоятелен бюджет, които се създават, преобразуват и закриват с решение на общинския съвет, съгласувано с министъра на културата.

(2) Общинските културни институти се финансират от общинския бюджет.

(3) При съставянето на общинските бюджети за съответната година размерът на субсидията за всеки от общинските културни институти не може да бъде по-нисък от този през предходната година, независимо от реализираните приходи от дейността им.

(4) Определянето на субсидията по ал. 3 става при размер на разходите не по-нисък от размера на определените в бюджета за тази цел през предходната година.

(5) Директорите на общинските културни институти се назначават от кмета на общината след провеждане на конкурс по атестационна система, определена от министъра на културата.

Чл. 9. (1) Регионалните културни институти са юридически лица със самостоятелен бюджет, които осъществяват културна дейност основно на територия, определена с акта на учредяването им.

(2) Регионалните културни институти се създават, преобразуват и закриват от Министерския съвет по предложение на министъра на културата, съгласувано с областния управител, след решение на общинския съвет, на чиято територия са седалищата им.

(3) Регионалните културни институти се финансират:

1. от общините, на чиято територия са седалищата им, като за тяхната издръжка се осигуряват целево допълнителни средства от републиканския бюджет;

2. от вноски, които правят в бюджетите им и общините, на чиято територия регионалните културни институти развиват дейност, като техният размер се определя ежегодно с решение на съответните общински съвети.

(4) Размерът на допълнителните средства от републиканския бюджет по ал. 3, т. 1 се определя ежегодно със Закона за държавния бюджет на Република България по предложение на министъра на културата.

(5) Директорите на регионалните културни институти се назначават от кметовете на общините, на чиято територия са седалищата им, след провеждането на конкурс.

(6) Условието на конкурса се съгласува с Министерството на културата.

Чл. 10. (1) Частните културни организации се създават, преобразуват и прекратяват по инициатива на физически и/или частни юридически лица по реда на Търговския закон или по Закона за лицата и семейството.

(2) Творческите съюзи са доброволни сдружения с нестопанска цел, които обединяват лица, извършващи сродна творческа дейност в областта на културата. Творческите съюзи могат да приемат тарифи за минималните размери на възнагражденията на своите членове, упражняващи свободна професия.

Чл. 11. (1) Културните организации със смесено участие се създават между държавата, общините, юридически и физически лица или между някои от тях.

(2) Отношенията между страните по ал. 1 се уреждат с учредителния акт.

Чл. 12. Частните културни организации и организациите със смесено участие участват равнопоставено с всички останали в конкурсите за субсидия по творчески проекти и програми при условията и по реда на този закон.

Чл. 13. Държавни културни институти са и училищата по изкуствата и културата. Те осигуряват професионалната подготовка и обучението в областта на изкуствата и културата и са под прякото управление и методическо ръководство на министъра на културата, като се финансират от бюджета на Министерството на културата.

Глава трета

ОРГАНИ И ОРГАНИЗАЦИИ ЗА ЗАКРИЛА НА КУЛТУРАТА

Чл. 14. (1) Министерството на културата провежда политика за закрила и развитие на културата в съответствие с функциите и правомощията си и при спазване принципите на този закон.

(2) Дейността по ал. 1 Министерството на културата осъществява чрез:

1. финансово подпомагане на културни инициативи, целеви програми, творчески проекти и други след провеждане на конкурси;

2. финансиране изцяло или частично от републиканския бюджет на културни институти;

3. осигуряване на условия за професионална подготовка и обучение на творци и специалисти в областта на културата и ръководството на средните училища по изкуство и култура;

4. развитие на международното културно сътрудничество с държавни, общински, частни и международни организации;

5. информационно осигуряване за участие в международни програми и фондове;

6. подпомагане дейността на организационни структури, създадени с цел осигуряване на заетост, професионална квалификация и насърчаване на самостоятелната дейност на работещите в областта на културата;

7. разработване на нормативни актове за осигуряване закрила на културните дейности и на творците.

(3) Министерството на културата осигурява публичност при разработването и провеждането на политиката си за закрила и развитие на културата чрез:

1. достъп до информацията за своята дейност по ред, определен от министъра на културата;

2. публикуване на ежегодни доклади за своята дейност и намерения в срок до 3 месеца след приключване на финансовата година;

3. срещи с творци, дейци на културата и експерти по актуални проблеми на културната политика.

(4) Министерството на културата създава и поддържа информационен регистър на културните организации и институти, които в двумесечен срок от учредяването си подават заявление за вписване в регистъра.

Чл. 15. (1) Националните центрове по изкуствата и културните дейности се създават, преобразуват и закриват от Министерския съвет по предложение на министъра на културата, който утвърждава правилници за устройството, задачите и дейността на националните центрове.

(2) Националните центрове са юридически лица на бюджетна издръжка към Министерството на културата, които реализират културната политика в съответната културна област.

(3) Националните центрове провеждат конкурси за финансова подкрепа на културни програми и творчески проекти, в които могат да участват всички културни организации и отделни творци.

(4) Директорите на националните центрове се назначават от министъра на културата при условията на чл. 5, ал. 3.

(5) (Отм. - ДВ, бр. 1 от 2000 г.)

(6) (Отм. - ДВ, бр. 1 от 2000 г.)

(7) Националните центрове оказват методическа помощ на любителското изкуство.

Чл. 16. (1) При осъществяване на функциите си Министерството на културата и националните центрове се подпомагат от общественно-експертни съвети и комисии, в които участват представители на творческите съюзи, на заинтересовани ведомства и организации, както и отделни творци и експерти.

(2) Обществено-експертните съвети и комисии са консултативни органи, които се създават за определени културни направления и за определен срок със заповед на министъра на културата или на директора на съответния център.

(3) Обществено-експертните съвети обсъждат важни и актуални въпроси в съответните направления, изразяват мнения и дават препоръки по тях пред ръководството на Министерството на културата, разглеждат и правят предложения по проекти и нормативни актове.

(4) Обществено-експертните съвети могат да изразяват мнения в случаи, когато определени произведения на изкуството и културата накърняват добрите нрави и морал, открито проповядват насилие, порнография, расова, религиозна и национална нетърпимост или застрашават развитието на подрастващите.

Чл. 17. (1) Българските културни институти в чужбина са държавни културни институти и се ръководят методически и финансово от Министерството на културата. Те се създават и осъществяват дейността си в съответствие с двустранни международни спогодби.

(2) Българските културни институти в чужбина популяризират националните културни ценности в съответните страни и съдействат за разширяване участието на Република България в различните форми на международно сътрудничество.

(3) Директорите на българските културни институти в чужбина се назначават от министъра на културата при условията на чл. 5, ал. 3.

Чл. 18. (1) Общините формират и реализират своята политика за закрила и развитие на културата, като съчетават принципите на националната културна политика с местните условия и традиции.

(2) Общинският съвет приема решения за:

1. финансиране на общинските културни институти от общинските бюджети;
2. определяне на стимулиращи за развитието на културните организации в общината размери на местните такси;
3. провеждане на конкурси за културни инициативи, творчески проекти, целеви програми и други, финансирани от общинския бюджет;
4. участие на общината в дружества за съвместна дейност, общински фондации и сдружения за осъществяване на културни дейности;

5. създаване, преобразуване и закриване на регионални културни институти със седалища в общината по реда на чл. 9, ал. 2;

6. отпускане на творчески стипендии за подпомагане на млади творци на културата;

7. учредяване на награди за принос и постижения в областта на културата;

8. подпомагане развитието на любителското изкуство, краезнанието и родознанието;

9. създаване на програми за съхраняване на народното творчество.

(3) При осъществяване на функциите си общините се подпомагат от обществено-експертни съвети и комисии, в които участват представители на творчески съюзи, на заинтересовани ведомства и организации, както и отделни творци и експерти.

(4) Обществено-експертните съвети и комисии са консултативни органи, които се създават за определен срок със заповед на кмета на общината.

(5) Обществено-експертните съвети дават мнения и оценки за дейността на общинските културни институти, регионалните културни институти, за съчетаване на принципите на националната културна политика с местните условия и традиции, за определени произведения на изкуството и културата, които могат да увредят душевното здраве на децата и младежите.

Глава четвърта

ЗАКРИЛА НА НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРНА ИДЕНТИЧНОСТ И ДУХОВНИ ЦЕННОСТИ

Чл. 19. За стимулиране на творци и изпълнители на произведения, свързани с българската история и традиции, се учредява годишна държавна награда, която се връчва от министър-председателя.

Чл. 20. За утвърждаване на духовните ценности на нацията и общочовешките норми и морал:

1. министърът на културата и генералните директори на Българското национално радио и Българската национална телевизия сключват всяка година договори за програми и предавания в областта на културата, включително и за телевизионни филми, радио- и телевизионен театър, като в договорите се определят задълженията на Българското национално радио и Българската национална телевизия по създаването, представянето и разпространението на културните ценности с приоритетно присъствие на високохудожествена българска продукция;

2. министърът на културата, министърът на образованието и науката, министърът на отбраната и председателят на Комитета за младежта, физическото възпитание и спорта внасят всяка година в Министерския съвет културно-образователни програми за децата и младежта, чието финансиране се предвижда в бюджетите на съответните ведомства.

Чл. 21. (1) Министърът на културата внася ежегодно в Министерския съвет културен календар за национални прояви и чествания на събития и бележити дейци. Тяхното финансиране се залага в бюджета на Министерството на културата за съответната година.

(2) Националният културен календар се приема от Министерския съвет.

Чл. 22. (1) За популяризиране на националната култура при временен износ на ценни експонати от културно-историческото наследство и изкуствата съответната гаранция се поема от държавата чрез Министерството на финансите.

(2) Решението по ал. 1 за всеки конкретен случай се взема от Министерския съвет по предложение на министъра на културата.

Чл. 23. Визуални и звукови културни продукти с национално значение се съхраняват в Националната филмотека и Националната фонотека, които са държавни културни институти.

Глава пета

ФИНАНСОВО ПОДПОМАГАНЕ НА КУЛТУРАТА

Чл. 24. (1) Създава се Национален фонд "Култура". (2) Националният фонд "Култура" е юридическо лице на извънбюджетна сметка със седалище в София.

(3) Фондът подпомага развитието на културата, като набира, управлява и разходва средства, предназначени за провеждане на националната политика в областта на културата.

(4) Фондът може да притежава недвижими имоти и вещи само по дарение или завещание.

(5) Министерството на културата осигурява условия за дейността на фонда.

Чл. 25. Органи на фонда са управителният съвет, контролният съвет и изпълнителният директор.

Чл. 26. (1) Управителният съвет се състои от председател и 10 членове.

(2) Председател на управителния съвет е министърът на културата.

(3) Членове на управителния съвет са: представители на организациите с нестопанска цел в областта на културата, творчески съсловни организации, културни дейци, академични общности - свързани с културата, общините и по един представител на Министерството на културата и Министерството на финансите.

(4) Членовете на управителния съвет се назначават със заповед на министъра на културата за срок две години.

(5) Член на управителния съвет може да бъде освободен преди изтичане на мандата му:

1. по негово искане;

2. при трайна фактическа невъзможност да изпълнява задълженията си повече от три месеца;

3. ако отпадне основанието за назначаването му;

4. след влязла в сила присъда за умишлено престъпление;

5. при смърт.

Чл. 27. (1) Управителният съвет ръководи дейността на фонда. За целта приема:

1. правила за организация на работата си;

2. стратегия и програма за дейността на фонда;

3. решения за провеждане на конкурси за финансиране на културни инициативи, целеви програми, творчески проекти и др.;

4. годишен доклад за дейността на фонда;

5. решение за избор на изпълнителен директор;

6. структура на администрацията на фонда;

7. други решения, свързани с управлението на фонда.

(2) Управителният съвет заседава в присъствието на две трети от състава си. Решенията се вземат с мнозинство от повече от половината от общия брой на неговите членове.

(3) Членовете на управителния съвет получават възнаграждение, което се определя със заповед на министъра на културата.

(4) Управителният съвет може да заседава и по искане на повече от половината негови членове.

Чл. 28. Председателят на управителния съвет:

1. свиква и ръководи заседанието на управителния съвет;

2. сключва и прекратява трудовия договор с изпълнителния директор по решение на управителния съвет.

Чл. 29. (1) Изпълнителният директор:

1. представлява фонда;

2. осъществява оперативното ръководство на фонда;

3. осигурява изпълнението на решенията на управителния съвет;

4. изготвя и внася в управителния съвет годишния счетоводен отчет;
5. подготвя и внася в управителния съвет годишен доклад за дейността на фонда и осигурява публикуването му.

(2) Изпълнителният директор не може да бъде член на управителния съвет. Той участва в заседанията на управителния съвет със съвещателен глас.

Чл. 30. (1) Контролният съвет се състои от председател и двама членове.

(2) Председател на контролния съвет е представител на Министерството на финансите.

(3) Членове на контролния съвет са по един представител от Министерството на културата и Министерството на правосъдието и правната евроинтеграция.

(4) Контролният съвет осъществява контрола, набирането и управлението на средствата от Националния фонд "Култура".

Чл. 31. (1) Средствата по фонда се набират от:

1. петдесет на сто от глобите по чл. 98, ал. 4 от Закона за авторското право и сродните му права;
2. десет на сто от приходите от наеми, получавани от търговските дружества с държавно участие в областта на културата, като отчисленията се правят преди разделянето на наема между наемодателя и републиканския бюджет;

3. сумите по чл. 33, изречение първо от Закона за авторското право и сродните му права;

4. сумите по чл. 26, ал. 3, изречение второ от Закона за авторското право и сродните му права;

5. таксите по чл. 24, ал. 2 от Закона за паметниците на културата и музеите;

6. глобите по чл. 34 и 35 от Закона за паметниците на културата и музеите, наложени с наказателни постановления, издадени от министъра на културата;

7. санкциите по чл. 37;

8. десет на сто от договорената цена за наема на експонати - движими паметници на културата, собственост на държавата, включени в изложби извън страната;

9. сумите по чл. 33, ал. 4;

10. петдесет на сто от постъпленията от таксите по чл. 4, ал. 2, т. 4;

11. дарения, завещания и спонсорство от български и чуждестранни физически и юридически лица;

12. лихви по сметките на фонда;

13. субсидия, определена в Закона за държавния бюджет на Република България за съответната бюджетна година;

14. други източници, определени със закон или с акт на Министерския съвет.

(2) Средствата от фонда се разходват за:

1. проекти и програми с национално, международно и общинско значение за създаване, съхраняване и разпространение на произведения на изкуството и културата, както и за опазване и популяризиране на културно-историческото наследство;

2. научноизследователска дейност в областта на културата;

3. подпомагане на културни прояви и инициативи с национално и международно значение;

4. програми и проекти за разширяване на международната културна дейност;

5. програми и проекти за нови и експериментални форми на културна дейност;

6. програми и проекти за защита свободата на културни изяви на гражданите, в това число на етническите, религиозните и езиковите общности;

7. образователни програми и проекти в областта на културата, усъвършенстване и развитие на структурата и качеството на образованието в областта на изкуството и културата;

8. творчески стипендии за подпомагане на млади и на изтъкнати творци и на други млади специалисти в областта на културата със срок до 2 години;

9. програми и проекти за проучване, опазване и популяризиране на културно-историческото наследство;

10. програми и проекти за запазване и развитие на културата на българските общности в чужбина;

11. програми и проекти за разширяване достъпа на деца и младежи до културни дейности;

12. награди за високи постижения в областта на културата;

13. програми и проекти за стимулиране на любителското изкуство.

(3) Средствата от фонда се предоставят след провеждане на конкурс и въз основа на направените предложения от експертни комисии в съответната културна област. Срокът за внасяне на предложенията и оповестяването на решението, както и гарантирането на публичния характер на този процес се определят при условия и по ред, определени от министъра на културата.

Чл. 32. (1) Средствата на фонда се съхраняват по извънбюджетни сметки в левове и валута в Българската народна банка.

(2) Превишението на приходите над разходите в края на годината е преходен остатък и се използва през следващата година по предназначение.

Чл. 33. (1) За получаване на средства от фонда могат да кандидатстват всички културни организации, включително и организации с нестопанска цел, както и отделни културни дейци.

(2) Лица и организации, санкционирани по реда на чл. 37, нямат право да кандидатстват за средства от фонда.

(3) Средствата от фонда се предоставят въз основа на сключени договори при условията на чл. 31, ал. 3.

(4) Лицата, които разходват получените от фонда средства не по предназначение, ги възстановяват в пълен размер заедно с лихва, равна на основния лихвен процент на Българската народна банка, увеличен с 10 пункта.

Чл. 34. В срок три месеца след приключване на календарната година фондът публикува подробен доклад за своята дейност и намерения.

Чл. 35. (1) Физически или юридически лица и еднолични търговци могат да учредяват стипендии за обучение на ученици и студенти в български училища по изкуствата. Условията за получаване на стипендии се съгласуват със съответното учебно заведение.

(2) Физически или юридически лица и еднолични търговци могат да безпечават дейността на културните организации. Условията, при които сеосъществява това обезпечаване, се договарят в писмена форма между страните.

Чл. 36. (1) Общинският съвет създава общински фонд "Култура" и приема правилник за неговата работа.

(2) Средствата от фонда се набират от:

1. средства, предоставени в изпълнение на целеви програми и проекти в областта на културата;
2. дарения, завещания и спонсорство от български и чуждестранни изически и юридически лица;
3. лихви по сметките на фонда;
4. други източници, определени с решение на общинския съвет.

(3) Средствата на фонда се разходват за:

1. осъществяване на проекти и програми в областта на културата;
2. подпомагане провеждането на културни прояви;
3. участие в съвместно финансиране с физически и юридически лица на културни инициативи с българско и международно участие;
4. подпомагане на любителското изкуство;
5. осигуряване на творчески стипендии за даровити деца и младежи.

Глава шеста

АДМИНИСТРАТИВНОНАКАЗАТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Чл. 37. (1) Физическо и юридическо лице, което не изпълнява адължение по чл. 31, ал. 1, т. 2, 4, 5 и 8, се наказва с глоба, съответно с имуществена санкция, в двойния размер на дължимата сума. (2) При повторно нарушение глобата, съответно имуществената санкция, е в четворен размер на дължимата сума.

Чл. 38. (1) Актовете за установяване на нарушенията се съставят от длъжностни лица в Министерството на културата, упълномощени от министъра на културата.

(2) Наказателните постановления се издават от министъра на културата или от упълномощено от него длъжностно лице.

(3) Установяването на нарушенията, издаването, обжалването и изпълнението на наказателните постановления се извършват по реда на Закона за административните нарушения и наказания.

ДОПЪЛНИТЕЛНА РАЗПОРЕДБА

п.1. По смисъла на този закон:

1. "Култура" е дейността по създаването, проучването, разпространението и опазването на културните ценности, както и резултатите от тази дейност.

2. "Културна ценност" е автентично материално свидетелство за човешко съществуване и дейност, което има значение за развитието на културата и е обществено значимо.

3. "Културна организация" е структура, регистрирана по Закона за лицата и семейството или по Търговския закон, или е създадена с акт на орган на изпълнителната или местната власт, чийто предмет на дейност е създаването, разпространението и опазването на културни ценности в областта

на театъра, музиката, киното, аудиовизията, литературата, художествения превод, танца, цирка, пластичните изкуства, архитектурата, дизайна, фолклора.

4. "Творец" е лице, което създава и/или изпълнява произведения на изкуството.

5. "Любителско изкуство" е културна дейност, осъществявана от лице или от група лица, непрофесионално заети в областта на изкуството.

6. "Културно-историческо наследство" е съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет.

7. "Свободна професия" е професията на лица, упражнявана в областта на културата, която се осъществява самостоятелно и независимо.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

п.2. В срок шест месеца от влизането на закона в сила:

1. Министерският съвет по предложение на министъра на културата приема актовете, посочени в този закон, за определяне статута на културните институти.

2. Министърът на културата подготвя и внася за одобрение в Министерския съвет проект на тарифа за таксите, които културните институти могат да събират.

п.3. Заварените от този закон културни организации и институти в срок шест месеца от влизането на закона в сила подават заявления за вписване в информационния регистър на Министерството на културата.

п.4. В Закона за паметниците на културата и музеите (обн., ДВ, бр. 29 от 1969 г.; изм. и доп., бр. 29 от 1973 г., бр. 36 от 1979 г., бр. 87 от 1980 г., бр. 102 от 1981 г., бр. 45 от 1984 г., бр. 45 от 1989 г., бр. 10 и 14 от 1990 г., бр. 112 от 1995 г., бр. 31 от 1996 г. - Решение N 5 на Конституционния съд от 1996 г.; изм., бр. 44 от 1996 г., бр. 117 от 1997 г. и бр. 153 от 1998 г.) се правят следните изменения и допълнения:

1. Член 12 се изменя така:

а) досегашният текст става ал. 1 и в буква "а" накрая се добавя "и декларираните от Националния институт за паметниците на културата";

б) създава се ал. 2:

"(2) Редът за обявяване и деклариране по ал. 1, буква "а" се определя с наредба на министъра на културата."

2. В чл. 24 се правят следните изменения и допълнения:

а) досегашният текст става ал. 1;

б) създава се ал. 2:

"(2) За производство на стоки, етикети и дизайнерски решения, които носят изображение на паметник на културата, се издава разрешение от Министерството на културата, за което се събира ежегодна такса, чийто размер се определя с тарифа на Министерския съвет."

3. В чл. 34 числата "10 000" и "100 000" се заменят съответно с "50 000" и "1 000 000".

4. В чл. 35 думите "до 20 000" се заменят с "от 50 000 до 500 000".

п.5. В Закона за закрила при безработица и насърчаване на заетостта (обн., ДВ, бр. 120 от 1997 г.; изм., бр. 155 от 1998 г. и бр. 26 от 1999 г.) се правят следните допълнения:

1. В чл. 18 се създава т. 7:

"7. задължително участие на работещите без трудови правоотношения в творческите състави на драматични, музикални и куклени театри, филмови продукции, опери, балет, филхармонични, симфонични и камерни оркестри, хорове и фолклорни ансамбли."

2. В чл. 20, ал. 1 след думите "по трудов договор" се добавя "или от брутното възнаграждение на изпълнителите по чл. 18, т. 7".

3. В чл. 23, ал. 1 след думите "общите им събрания" се добавя "без трудови правоотношения в творческите състави на професионалните драматични, музикални и куклени театри, циркове, филмови продукции, опери, балет, филхармонии, симфонични и камерни оркестри, хорове и фолклорни ансамбли" и след думата "работодателят" се поставя запетая и се добавя "възложителят".

4. В чл. 67 се правят следните допълнения:

а) в ал. 3 след думите "по трудов договор" се поставя запетая и се добавя "както и артист-изпълнители, работили по трудов договор през съответната календарна година";

б) създава се ал. 4:

"(4) Право на парично обезщетение за безработица имат и безработните, работили без трудови правоотношения в творческите състави на драматични, музикални и куклени театри, филмови продукции, опери, балет, филхармонии, симфонични и камерни оркестри, хорове и фолклорни ансамбли, които се осигуряват или са подлежали на осигуряване за безработица за срок най-малко 4 от последните 12 месеца."

5. В чл. 69 се създава ал. 5:

"(5) Размерът на паричното обезщетение на лицата по чл. 67, ал. 4 е 60 на сто от полученото средно месечно възнаграждение, но не по-малко от 80 на сто от минималната работна заплата, установена за страната."

6. В чл. 71 се създава ал. 6:

"(6) Лицата по чл. 67, ал. 4 получават обезщетение за безработица за срок 6 месеца."

7. В чл. 72, ал. 1 се създава т. 7:

"7. работи по нови нетрудови правоотношения в творчески състав на драматични, музикални и куклени театри, филмови продукции, опери, филхармонии, симфонични и камерни оркестри, хорове и фолклорни ансамбли."

п.6. В чл. 23, ал. 3 от Закона за корпоративното подоходно облагане (обн., ДВ, бр. 115 от 1997 г.; попр., бр. 19 от 1998 г.; изм., бр. 21 и 153 от 1998 г., бр. 12 от 1999 г.) се създават т. 13 и 14:

"13. размера на учредените и предоставени стипендии за обучение на ученици и студенти в българските училища по изкуствата;

14. размера на безвъзмездно предоставените средства за обезпечаване на дейността на културните организации в календарната година."

п.7. В чл. 22, ал. 1 от Закона за облагане на доходите на физическите лица (обн., ДВ, бр. 118 от 1997 г.; бр. 35 от 1998 г. - Решение N 6 на Конституционния съд от 1998 г.; изм., бр. 71 и 153 от 1998 г.) се създават т. 4 и 5:

"4. размера на учредените и предоставени стипендии за обучение на ученици и студенти в българските училища по изкуствата;

5. размера на безвъзмездно предоставените средства за обезпечаване дейността на културните организации в календарната година."

п.8. Този закон отменя Указа за театрите (ДВ, бр. 145 от 1949 г.).

п.9. Разпоредбите на п.5, 6 и 7 влизат в сила от 1 януари 2000 г.

п.10. Изпълнението на закона се възлага на министъра на културата.

Част 4: Децентрализация

4.1 Децентрализация (Оана Раду)

Към общ език за децентрализацията¹

Оана Раду

Децентрализацията днес е представлява една от целите на културните политики на много европейски страни. От една страна в друга, обаче, както и от един период в следващ, различни гледни точки и значения са били прилагани към това понятие - нещо, което съответства на разнообразните практики.

За това преди да се даде ход на всякакъв анализ или дискусия по въпросите на децентрализацията е *необходимо изясняване на концепциите и основните понятия*. Целта не е да се изведе една единствена дефиниция на този комплексен термин, на да се състави схема на концепциите и нивата на разбиране, рамка за анализа на разните практически подходи към децентрализацията в широк смисъл.

Започвайки това, необходимо е най-напред да се направи разграничение между 1) децентрализацията като цел на културната политика и 2) практиката на децентрализацията като средство за постигане на други цели като “равенство”, “демократизация”, “ефикасност” и др. Така терминът децентрализация може и е използван във връзка в **децентрализацията на културни възможности** от определени центрове (столицата и други големи центрове) към цялата територия на страна или регион. От тази гледна точка децентрализацията би трябвало да бъде **цел** на културната политика и различни средства трябва да бъдат мобилизирани за постигането и.

Най-честата употреба на термина децентрализация е свързан с механизмите дефиниране и провеждане на културната политика. В тази връзка децентрализацията е средство за постигането на другите цели на културната политика. Бих нарекла това “*институционална децентрализация*”, която представлява разпределението на отговорности и компетентност, както и тяхното прехвърляне от центъра към други участници в културната политика, или посредством насърчаването на съществуващите техни органи на местно ниво. Тази институционална децентрализация има различни форми и степени, зависещи от характера на органите, към които са прехвърлени, както и от ресурсите, разпределени към тях.

Първата и най-важна характеристика на процеса на децентрализация засяга естеството на правомощията, прехвърлени към органите извън центъра. Така можем да говорим за трансфер на:

- Правомощия за прилагане на политика (административно вземане на решения)²

¹ Този текст е адаптиран по Оана Раду, *ДАЛЕЧ ОТ ЦЕНТЪРА : Децентрализацията в културната политика*, Професионална теза за дипломиране по Специализираната магистърска програма по културен мениджмънт , Дижон, 2000

² Познато още като делегиране или административна децентрализация.

- Правомощия за правене на политика (което дава възможност на “актьорите” извън центъра да водят независима културна политика)³.

Както беше споменато, различните типове и степени на институционална децентрализация също зависят от **ресурсите**, прехвърлени от центъра, от техния характер и различен начин на комбиниране (микс), представен както следва:

Изследвайки функциите и ролята на субординирано на централната власт правителство британската политика, Роудс⁴ определя пет основни ресурса за размяна в рамките на субординираното правителство, а именно:

1. **власт** – задължителните и неограничените права за изпълняване на функции или услуги запазени в и между организациите в публичния сектор съгласно техния статут или други основни права.
2. **пари** – набраните средства от публичния сектор / политически организации от данъци, такси за услуги, наеми и др.
3. **легитимност** – достъп до публичните институции , които вземат решения и право да се създава публична подкрепа предизвикана от изборната легитимност и др. общоприети средства.
4. **информация** – притежаването на бази данни и контрол върху тяхното набиране и разпространение.
5. **организация** – наличието на хора, умения, земя, строителни материали и оборудване, както и способността директно въздействие, а не чрез посредници.

Другият елемент, определящ **типа и степента на децентрализация е характера на организациите, към които се прехвърлят правомощия и ресурси**. Така съществува разнообразие от организации, които могат да се възползват от процеса на институционална децентрализация. Този процес представлява на практика *диверсификация и мултиплициране на участниците в културна та политика* , а именно:

Типове организации	Организации
Публичен сектор	
1. Изборни органи	Публичните власти на местно, регионално и друго междинно ниво
2. Неизборни (назначаеми органи)	<ul style="list-style-type: none"> • Деконцентрираните органи на централната власт в дадена територия • Независими публични органи⁵
Неправителствен сектор	<ul style="list-style-type: none"> • Търговия

³ Познато още като деволуиране или политическа децентрализация.

⁴ Rhodes, R. A. W. (1992) – *Beyond Westminster and Whitehall*, препечатано издание. London: Routledge, Цитирано от Нобуко Кавашима (1997) – „Теоретизиране на децентрализацията в културната политика: Концепции, ценности и стратегии”. *European Journal of Cultural Policy*, 3, 2, стр.341-359

⁵ тези органи приемат различни названия - посреднически органи, периферни органи , органи “на ръка разстояние”/arm’s length/ и др. Те са характерни за много страни под различна форма (съвети, фондации, асоциации и т. н.) и имат разнообразни функции и правомощия.

	<ul style="list-style-type: none"> • Доброволчески организации • Частни лица
--	--

Трансферът на ресурсите и правомощията може да бъде осъществен:

<ul style="list-style-type: none"> • Между различните нива на управление (централно, регионално, местно) <ul style="list-style-type: none"> • Към избран орган • Към назначаем орган 	<i>Териториална децентрализация</i> <i>Териториална деконцентрация</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Между различните органи в рамките на едно ниво на управление 	<i>Хоризонтална децентрализация</i>
<ul style="list-style-type: none"> • От правителствен орган към автономен публичен такъв 	<i>Функционална деконцентрация</i>
<ul style="list-style-type: none"> • От публичния към неправителствения сектор 	<i>'крайна' децентрализация</i> ⁶

⁶ Не бива да се забравя, че неправителствения сектор е важен производител, разпространител и финансиращ орган на културата. Неговото участие в процеса на децентрализация на културната политика е от по-различен характер. Отговорностите, прехвърлени върху неправителствения сектор са ограничени и трудно може да се каже, че това е засилен процес на демократизация, целящ въвличането на гражданското общество във вземането на решения относно използването на публичните средства.

В зависимост от характера на властта, която се разпространява и на организациите , към които се прехвърля, може да се направи разликата между гореспоменатите типова институционална децентрализация, пояснена в детайл в следващата таблица. Трябва да се отбележи, че във всеки тип децентрализация съществуват различия в отделните страни, както и през различните периоди, поради разнообразието на гледни точки и практики, което създава многообразието на културните политики в Европа.

<i>Тип Децентрализация</i>	Определение	<i>Под-типове</i>
Децентрализация на културните възможности	Целта на намаляване на културния дисбаланс (в смисъл на институции, дейности , инфраструктура) между различните региони, особено между столицата, другите важни културни центрове и провинцията. Това е цел на културната политика, която може да бъде постигната посредством неинституционална или институционална децентрализация.	
Неинституционална децентрализация	Средства за децентрализация на възможности в географски аспект, което не е свързано с промени в административния процес или този на вземане на решения относно културната политика (няма институционална децентрализация)	<ol style="list-style-type: none"> 1. създаване на местни / регионални културни организации и инфраструктура 2. разпространение на културата на дадена територия (напр. турнета , пътуващи изложби)
Институционална децентрализация в публичния сектор	Разпространението на задачи и отговорности в културната политика между публичните органи в тази сфера и засилването на техните правомощия	
<i>Териториална децентрализация</i>	Това е политическа децентрализация, която засяга прехвърлянето на отговорността за вземане на решения от централната към местни власти, както и засилване на техните правомощия; тя се смята за децентрализация в най-точния смисъл.	<ol style="list-style-type: none"> 1. на местно ниво 2. на междинно ниво <ul style="list-style-type: none"> ○ може да има повече от едно междинно ниво(напр. Франция – региони и департаменти) ○ да не се бърка с териториална деконцентрация

<p><i>Териториална деконцентрация</i></p>	<p>Разпределяне на част от административната дейност на Министерството на културата на регионално (даже на местно) ниво. Тя представлява географско разпростиране на централната власт на местно ниво.</p>	
<p>Функционална деконцентрация</p>	<p>Прехвърляне на някои функции от централната към независими публични органи, заедно със средства за тяхното осъществяване</p> <p>them</p>	<p>1. Използване то на независими посреднически органи с публичен характер “прехвърлянето на някои задачи, с които правителството не желае да се заема директно” (Напр. Съвети във Великобритания, Франция – <i>établissement public</i>, България – Центрове по изкуствата, Естония – Естонски културен фонд)</p> <p>2. промяна в статуса или засилване на автономията на публичните културни институции</p>
<p><i>“Хоризонтална” децентрализация</i></p>	<p>Властта и отговорностите се предават между отделните единици в правителствени органи</p>	<p>N. В. в някои държави през последното 10-летие се наблюдава “централизация” на културните отговорности на ниво министерство/ отдел по култура (напр. Великобритания, Ирландия, Германия)</p>

4.2 Резултати от семинара “Културна администрация в условията на децентрализация”, по програма МОЗАИК, състоял се в Загреб, октомври 2000 г.

ДОКЛАД ОТ СЕМИНАРА “АДМИНИСТРАЦИЯ В КУЛТУРАТА В УСЛОВИЯ НА ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ“

**Загреб , хотел "Дубровник"
27 - 28 октомври 2000**

Семинарът "Администрация в културата в условия на децентрализация" се проведе в Загреб на 28 и 29 октомври 2000 г. Той бе организиран от Министерството на културата на Хърватска и Съвета на Европа и бе насочен към културни администратори на ниво област. За това и по-голямата част от участниците бяха от областните бюра по култура. Присъстваха и представители на Министерството на културата на Хърватска и Съвета на Европа, както и експерти , които представяха въвеждащите думи на всяка сесия.

Семинарът премина под председателството на Корина Шутеу, директор на програмата за следдипломна квалификация по културен мениджмънт в Дижон, Франция. Семинарът бе открит от Г-жа Найма Балич, помощник на Министъра на културата на Хърватска, която подчерта в своята встъпителна реч предимствата на децентрализираната система за развитие на хърватската култура и постави акцент върху това, че стремежът към реализиране на децентрализирана система е част от културната политика на Министерството на културата. От страна на Съвета на Европа участниците бяха поздравени от Г-жа Лаура Макела, мениджър на проекта МОЗАИК.⁷

По време семинара няколко различни теми се открииха като особено важни за процеса на децентрализация на хърватската култура:

- Модели и ниво на децентрализация
- Комуникация между централна и местна власт
- Процесите на вземане на решения и механизмите на контрол върху разходването на средства
- Връзката между културната сфера с другите сфери, от които туризмът на първо място.

МОДЕЛИ НА ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ

В дискусиата върху моделите на децентрализация бе подчертано, че от организационна гледна точка съществува инфраструктурата за бързо прилагане на такава политика. Всяко областно бюро по култура действа като система на

⁷ Проектът МОЗАИК е създаден с цел да подпомогне страните от Югоизточна Европа (Словения, Хърватска, Босна и Херцеговина, Албания, Македония, България, Румъния, Молдова) ж сферата на културните дейности, посредством организиране на семинари, експертна помощ ж областта на законодателството, превод на публикации и др.

държавната администрация, докато отделите по култура са част от местното самоуправление.

Въпросът, обаче е на кого да бъдат прехвърлени правомощията. Трябва ли децентрализацията да бъде въведена към по-ниските нива на държавната власт или към местното самоуправление? Разбира се само последното означава децентрализация в пълния смисъл, но е необходимо да се намери ролята на областните бюра по култура в този процес. Идеята, кристализирала по време на дискусиата, водена от Мик Флод, художествен консултант от Лондон и експерт на Съвета на Европа, е въпрос за поддържане на минимални културни стандарти във всяка държава. Съгласно тази идея, областните бюра по култура биха представлявали тела на държавната администрация, които да се занимават с приложението на минималните културни стандарти, определени на държавно ниво (например закупуване на книги за библиотека, турнета на театри, организиране на концерти и др.).

КОМУНИКАЦИЯ МЕЖДУ МЕСТНА И ЦЕНТРАЛНА ВЛАСТ

Тази комуникация не съществува, следователно не е съществувала. Повечето от участниците в семинара изразиха това мнение. Проблемът възникна, тъй като отговорностите на областните бюра не бяха ясно дефинирани или бяха дефинирани прекалено абстрактно, така както и словосъчетанието "изпълняват административен контрол". Така областните бюра се оказаха в ситуация, в която тяхната роля не е идентифицирана. За това комуникацията с централната власт, респективно с Министерството на културата, както и с представители на местното самоуправление не се състоя. Още повече, не съществува и хоризонтална комуникация между бюрата, така че администраторите от бюрата заявяват, че "в досегашната им дейност с представителите на властта те са били в позицията на пингвини върху плаващ лед", както бе изразено това от Милорад Ковачевич от Областното бюро към Областта Копривница-Крижевци.

На семинара бе постигнато сътрудничество между Министерството на културата и областните бюра по култура за организиране на серия от семинари по културен мениджмънт.

ПРОЦЕСЪТ НА ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ

На семинара бе изразено общото мнение, че вземането на решения не е било достатъчно прозрачно до момента. Често в процеса на вземане на решения вземат участие некомпетентни лица и самият той върви в рамките на един по-широк контекст. Така решенията за културата се вземат и прилагат заедно с тези в областта на спорта и образованието, а културата е смятана за най-незначителна. Тези проблеми трябва да бъдат разрешени посредством *Закона за Културните Съвети*, който е в процес на разглеждане / гласуване, както отбеляза Бисерка Цвйетичанин (д-р на науките) по време на дискусиата.

Следователно съществува проблем в контрола при прилагането на програмата, както и в процедурата по административния контрол върху културните институции, които ще накара определени културни институции да изпълняват своите

задължения. Това именно възпрепятства дейността на съветите по култура, чиято роля бе изяснена, но не бяха дефинирани средствата за постигане на резултати.

Бихме искали да благодарим на Г-жа Найма Балич, заместник министър на културата на Хърватска, и на Съвета на Европа за разрешението да включим този доклад в нашето досие на семинара.

4.3 Теоретизиране на децентрализацията в културната политика: концепции, ценности и стратегии

Нобуко Кавашима

Център за изучаване на културната политика, Университет Уоруик

ВЪВЕДЕНИЕ

Децентрализацията събира в себе си статута на норма на културната политика в много страни. За всяко днешно правителство е трудно да пренебрегне идеала на “културата за всички”, заложен в двусмислените термини на хартите и принципите, на които се базира културната политика. Във Великобритания, например, идеалът е поставен в целите на институциите, финансиращи изкуствата. Лорд Кейнс, в изявление по повод откриването на Съвета по Изкуства (Arts Council), говори за важната роля на децентрализацията преди своето отношение към въпроса “Първо Лондон”:

“Ние от Съвета по Изкуства сме дълбоко заинтересовани да децентрализираме и разпространяваме драматичния, музикалния и артистичния живот на страната,...., но в нашите задължения е също така да направим Лондон голям художествен метрополис, място за посещаване и удивление ”

В много държави напоследък е модно това да бъде сред основните политически приоритети (Къмингс и Катц, 1987, стр.367). Едно мащабно изследване за оценка на културните политики, проведено от Съвета за културно сътрудничество към Съвета на Европа използва “децентрализацията” като един от критериите заедно с “творчество” и “участие” (Съвет на Европа, 1990А, стр. 63; . Съвет на Европа, 1994В, стр. 8).

Въпреки международно призната важност, аз бих оспорила, че децентрализацията остана недостатъчно изследвана. Документите по въпросите на културната политика (като Съвет на Европа, 1990А; Съвет на Европа, 1994В) целят отваряне на дискусия върху децентрализацията, използвайки неточните и дефиниции, от което следва една обърквана представа за средствата за постигане на целта. Едно скорошно изследване на децентрализацията в Скандинавските страни (Irjala and Eikas 1996) е може би едно изключение, тъй като при него се набляга върху степента, в която местното самоуправление е достигнато в областта на администрацията на културната политика и по този начин изяснява точното значение на дискутирания вид “децентрализация.”

В светлината на изложената ситуация, в настоящата статия аз целя да проуча теоретичните измерения на “децентрализацията” посредством изследване на концепции и теории, свързани с различните и аспекти. С цел да установи обща аналитична рамка, това изследване се състои от три части: първата част се стреми да

*Този материал е преведен и публикуван със специалното разрешение на *Gordon and Breach Publishers*. Reading Bridge House - 5th Floor, Reading Bridge Approach, Reading RG1 8PP, UK; Публикуван е в *International Journal of Cultural Policy* 1997, Vol 3, No 2, p. 341-359.

изясни множеството концепции за децентрализация. То ще изведе много дефиниции и употреби на термина, които до момента не са ясни. Втората част ще даде отговор на въпроса защо е важно да се разисква децентрализацията. Третата част ще разгледа стратегиите на децентрализация в културната политика. Надявам се, че това изследване ще осигури един панорамен поглед върху целия дискурс за децентрализацията, което ще ни помогне да разберем политиката, провеждана в различните страни.

КОНЦЕПЦИИ

Както беше споменато, “децентрализацията” страда от концептуално объркване, което доведе до подвеждащи данни, които бяха представени като доказателство за практическа децентрализация. Проблемът има две страни. Първо, не винаги е ясно какво трябва да се децентрализира: децентрализацията може да се свърже с културните дейности, но също и с политическите структури, които ги администрират. Основният момент в дискусиата се мени в зависимост от политиката. В Швеция фокусът пада върху разпространението на културните дейности в последните 5-10 години (Съвет на Европа 1990В; Irjala and Eikas 1996), докато в Холандия и останалите Скандинавски страни в последно време администрацията е в центъра на дискусиите (Съвет на Европа 1994В; Irjala and Eikas 1996). Двата аспекта на децентрализацията са в симбиоза в много дискусии, разглеждайки вземането на решения като предпоставка за разпространение на културните дейности. Например, шведската културна политика заявява “културната политика трябва да адде изява на децентрализацията на дейности и функции на вземане на решения в културната сфера (Съвет на Европа 19901, стр. 21). Във Великобритания, Камарата на представителите (1982) отбеляза следното: “ За да могат да процъфтяват изкуствата е необходимо да се прехвърли вземането на решения от центъра, да се увеличи предлагането на изкуство в цялата страна и да се насърчи широкият достъп на всички обществени групи (para 2.2)”.

Важно е винаги да се има предвид концептуалното разграничение между двете.

Друг проблем, който смущава процеса на децентрализация е свързан с измерването на степента на централизация/ децентрализация: оценката често се прави във връзка с разпределението на субсидиите за изкуства и културата на глава от населението. (Хътчисън 1982). Веднага възниква въпросът: може ли да се каже, че хората, живеещи в райони с висока концентрация на финансови инвестиции имат “повече и по-добри възможности в културата, от тези в региони с по-малки разходи за култура? Възможно е първият да не е достатъчно обезпечен с културна инфраструктура и да влага необходимите инвестиции в капитални проекти, или че последният е богат на дейности, които не са скъпи за осъществяване, но са с високо качество.

Това, което е ясно засега е , че терминът е комплексен и многолик. Поставена пред такъв проблем с дефинициите за децентрализация, аз целя да предложа концептуална скица с множество прикачени значения, вместо с единствено определение.

В общи линии децентрализацията в културната политика може да бъде класифицирана в три области: културна, данъчна и политическа. Всяка от тези области се различава от останалите в два основни аспекта: единият от тях е свързан с мястото на термина в рамките на процеса на културната политика (Кавашима 1995), а другият във връзка с “действащите лица” в политиката, в която се среща

неравнопоставеност. Културната децентрализация е на първо място цел на политиката и трябва да бъде разглеждана в светлината на нейните резултати. Тя трябва да действа срещу неравнопоставеността на хората в културните възможности. За разлика от това, фискална децентрализация трябва да бъде свързана с политически мерки или вложения, които са свързани с неравното разпределение на публични разходи между културните творци. Понякога това води до неравенство в нивата на разходи, направени от различните власти. Междувременно, политическата децентрализация е свързана с политически мерки или политическа администрация, следователно се отнася до баланса на властта между различните финансиращи или вземащи решение институции. Всеки от тях се състои и от други компоненти, които могат да бъдат проследени в таблица 1.

ТАБЛИЦА 1

		Концепции за децентрализацията		
Тип децентрализация		Културна	Фискална	Политическа
Позиция	в	Политически цели	Политически измерители	Политически измерители,
политическия процес		= Изход	= Вход	Администрация = Вход
Под-концепции		<ul style="list-style-type: none"> • Географски • Социо-икономически • Физически • Културни 	<ul style="list-style-type: none"> • разходи на глава от населението по региони • централно срещу местно ниво на национални разходи • неравенство в субсидиите за изкуство по места • разходи от една към други култури 	<ul style="list-style-type: none"> • трансфер на правомощия между органите/нивата • разпределение на правомощия между отделите
Засегнати/фокусни организации	Потребители		<ul style="list-style-type: none"> • Финансиращи организации (за първите две в горната клетка) • Субсидия за клиентите (останалите изброени в същата) 	Органи, които вземат решения/ финансиращи институции
Неравенство какво?	в	Възможности и/или действителен доход	Разпределение на ресурсите	на правомощия

Културната децентрализация има за цел да представи “справедливото” разпространение на изкуствата сред широката общественост. Бариерите пред достъпа до култура и изкуства могат да бъдат географски, социо-икономически, физически и културни. За такава политика говорим при осигуряване на равни възможности за консумация на култура и изкуства от всеки гражданин, без значение на неговото местожителство, физически способности, доходи, социална група, пол, раса. Измежду тези три типа на културна децентрализация, може би този, свързан с географския признак е най-употребяван в смисъл на “децентрализация” в политическия дискурс и литература. Във Великобритания терминът “достъпност” е често използван в дискусиите върху децентрализацията³, заедно с проблема за културните бариери на входа към “полученият” културен сектор като производител или потребител, неточно определен като проблем на културното многообразие. (Arts Council of Great Britain 1993, стр.72).

Така това се засяга от политическите цели и техните резултати. Политиката често е обект на дискусии по отношение на пространственото разпределение на културна инфраструктура и организации, но това по принцип е средство за целта за облагодетелстване на аудиторията и населението като цяло.

Фискална децентрализация

За разлика от споменатата по-горе, тя е свързана с разпределението на обществените разходи за култура и изкуство. Най-отличителното за този тип е децентрализацията е, че тя не взема директно под внимание потребителите, а е фокусирана върху тези, които произвеждат и финансират културни дейности.

Тя може да бъде разделена на три, съобразно частите на анализа. На първо място е стремежа за изравняване на обществените разходи за култура и изкуство регионално. Типично обвинение е, че центъра изразходва много средства в столицата (Съвет на Европа 1994б стр. 65; Съвет на Европа 1991, стр. 109; Съвет на Европа 1994б, стр. 92-94; Културни тенденции 1993, стр. 11-13). Докладът от 1982 “Факт труден за преглъщане” на Института за политически изследвания на Великобритания (Хътчисън 1982) е пример *par excellence*, обхващащ тази суб-концепция с някои усложнения. Този доклад изследва раздела на разходите на Arts Council (Съвета по изкуствата) между Лондон и регионите в Англия и прави заключението, че разликата е твърде голяма, за да бъде толерирана. Това е с цел да се поставят основите за развитието на стратегическата политика за регионите от Arts Council в средата на 80-те. Изглежда че Arts Council все още предпочита този метод и го използва да подчертае своето пристрастие към регионализма (Arts Council of England 1996, стр. 20).

Вторият вид на фискалната децентрализация се отнася до отношението централна-суб-централна власт на фона на националните разходи за култура (Съвет на Европа 1994а, стр. 57; Съвет на Европа 1994б, стр. 35, стр. 37; Съвет на Европа 1991, стр.54; Съвет на Европа 1990а, стр. 97-99). Много често, позовавайки се на това виждане, погрешно се претендира за напредък в децентрализацията на културата, който се илюстрира с увеличения дял на местната власт в общите държавни разходи (напр. Съвет на Европа 1994(а), стр. 199-200; Съвет на Европа 1994(б), стр. 37). Може обаче осезаемо увеличеният принос на местната власт просто да се дължи на оттегляне на центъра. Такъв един подвеждащ аргумент се изтъква често, тъй като вероятно това е най-достъпната цифра и по този начин най-лесно се представя като показател за централизацията/децентрализацията на културата. Като политика на входа,

фискалната децентрализация не гарантира определено ниво на изхода и може да определи степента на децентрализация на културата само отчасти и с резерви.

Третото подразделение се отнася до деконцентрация на държавните субсидии сред различни групи производители на култура. Често концентрацията на субсидиите е във връзка с местонахождението на организациите. “Несправедливо” разпределение на субсидиите може също да се появи между различните хуманитарни дисциплини, между организации с различна големина, или според степента, до която са утвърдени организациите или формите на изкуството, като също може да се появи между културата, принадлежаща към “основния поток” и култури, не принадлежащи към него (напр. неевропейските).

Политическата децентрализация означава дифузия на политическа и административна власт за разработване и реализация на културна политика. Тя се занимава с въпросите на несъответствието на правомощията между различните изразходващи средствата органи или изработващи решенията фактори. В повечето случаи тя се отнася до взаимоотношенията между централните, регионалните и локалните органи. Тя обаче може да се отнася и до хоризонтална дифузия (разпределение) на отговорности между различни органи в рамките на дадено правителствено равнище напр. между Министерство на културата и Министерство на образованието (DiMaggio 1991 г., стр. 220).

Един краен вариант на политическа децентрализация се отнася до трансфера на правомощия от правителствения към неправителствения сектор, т.е. пазара, индустрията, доброволния сектор и частни лица. В литературата относно държавната политика могат да бъдат намерени примери, в които терминът децентрализация се отнася до изместване на отговорностите от държавния сектор към частния, търговския сектор и към доброволния сектор (Bennett 1990 г., стр. 1; Burns и сътр. 1994 г.; Gaster 1994 г.; Stoker 1987 г.). Трябва да се помни обаче, че по отношение на културната политика държавата никога не е била монополистичен патрон или изпълнител. По скоро отделни отрасли и частни лица са играли далеч по-голяма роля в производството и дистрибуцията на културни стоки и услуги, както и във финансирането.

Практиката на прехвърляне на правомощия към групи по интереси на комунална основа, от Съвета на Голям Лондон от 1981 г. до 1986 г. представлява до известна степен необичаен, но интересен пример за този модел (Bianchini 1991 г., стр. 39). Окончателната форма на политическа децентрализация на правомощията за изработване на решения би била тази към частни лица. Референдумът в Швейцария, проведен, за да се реши дали определени произведения на изкуството да се закупуват със средства от държавната хазна или не (Frey и Pommerehne 1995 г.) представлява пример за пряко въвличане на избора на гражданите в културата политика. Американският модел за косвена подкрепа на изкуствата представлява друг пример за тази форма на децентрализация (Schuster 1985 г.). При този модел, федералното правителство предоставя данъчни облекчения за индивидуални дарители на културни организации, по силата на което индивидите реално вземат решения относно това какво би трябвало да се подкрепя от държавния сектор. Субсидиране на изкуствата чрез ваучерна схема за потребителите, което се предлага от Reacock (1969 г., 1994 г.) от известно време насам, би спаднало също към тази категория.

Политическата децентрализация често се обърква с децентрализацията на културата и фискалната децентрализация, но както се обсъди по горе, тя трябва концептуално да се разграничи от тях. Обикновено децентрализацията на политиката се разглежда като едно от най-ефективните средства за постигане на основната цел на децентрализацията на културата с териториални съображения. Често се изтъква аргумента, че за да се осигури пространствена дифузия на художествените дейности, изработването на решенията трябва да става на равнище, което е най-близко до хората, които биха имали полза от политиката. Следователно, политическата децентрализация допълва децентрализацията на културата, или двете са комплементарни. С нарастването на загрижеността относно децентрализацията на културата, съответно в дискусиите относно културната политика се обръща сериозно внимание на политическата децентрализация. Така в обсъжданията относно демокрацията и политиката става възможно и легитимно политическата децентрализация да се разглежда на собствено основание като основна цел на политиката, както и тя да се предложи като средство за постигане на политически цели.

Както се отбеляза, често степента на фискалната децентрализация между изразходващите средства органи се посочва като индикатор на степента на политическата децентрализация. Важно е обаче да се помни, че парите не изчерпват всичко що се отнася до взаимоотношенията между правителствените органи при изследването на функцията и ролята на “суб-централното правителство” в британската политика. Rhodes (1992 г.) идентифицира ресурси за обмен в рамките на суб-националното правителство. Те заслужават да бъдат разгледани по-подробно, тъй като ще помогнат за осмисляне на политическата децентрализация на културната политика. Той ги определя като (Rhodes 1992 г., стр. 90-91).

1. власт – задължителните и дискреционни права за изпълнение на функции или услуги, които обикновено са възложени на и между организации на държавни сектор по силата на закон или друго конституционносъобразно средство
2. пари- фондовете, набирани от държавния сектор/политическа организация от данъци (или производства за събиране на данъци), такси за услуги или хонорари, заеми или някаква комбинация от посочените.
3. легитимност – достъп до държавните структури, където се изработват решенията и правото за изграждане на обществена подкрепа, предоставено по силата на избори или на други прието средства.
4. информация – притежанието на данни и контрол или върху тяхното събиране или разпространение или и двете.
5. организация – разполагане с хора, умения, земя, строители материали и оборудване и следователно със способността по-скоро да се действа директно, отколкото чрез посредници.

Подобно, в литературата относно културната политика Mangset (1995 г.) идентифицира пет ресурса на центъра, а именно законодателство, финанси, организация, информация и професионализъм.¹ Обхватът, определен от посочените ресурси предполага, че трансферът на парични средства от центъра до локалното ниво не включва непременно и прехвърляне на дискреционни правомощия за тяхното изразходване, да не говорим за общата самостоятелност при изработването на решения. Нещо повече, на практика различната смесица от тези ресурси, при обвързаност с “правилата на играта” и стратегиите на действащите лица (Rhodes

1992 г., стр. 91-94) биха обусловили степента на политическата децентрализация на културната политика. Миксът от всички тези елементи би бил сложен – една широка политическа децентрализация в различни степени би възникнала като континуум в рамките на “спектъра на взаимоотношенията централно-локално ниво”.

Въпреки съществуването на концептуални разделителни линии, както се изясни в обсъждането по-горе, тези дефинирани по различен начин понятия за децентрализацията на практика се използват по начин, който не води до взаимно изключване и за това има доста основателна причина. Например, несъответствията в субсидирането между производителите – националните компании базирани в столицата и художествените организации в регионите – се представят по един заплетен начин във връзка с анализа на изразходването на средствата от отделните региони. Също така различните видове децентрализация се подпомагат взаимно. Например, приемлива децентрализация на културата не може да се постигне без политическа децентрализация. Фискалната децентрализация е част както от политическата децентрализация, така и от децентрализацията на културата. Понятията са ясно обособени – без да е въпрос за семантика – но практическите дискусии не винаги разрешават те да бъдат отчетливо разграничени.

Обосновавайки въпроса по този начин, до известна степен по-подробното формулиране на различните значения на децентрализацията осигурява по-добро осмисляне на различията, съществуващи както в политическите програми, така и в промените на административната структура, които съвсем необосновано се подреждат под заглавието “децентрализация” на културната политика. Също така става ясно, че независимо от проблемите при неговото дефиниране, това е понятие, което е водещо в дебатите върху и практическата реализация на културната политика в много държави.

Макар че в този раздел бяха идентифицирани няколко дефиниции на децентрализацията, в останалата част от настоящия материал аз фокусирам дискусията върху две от тях: 1) най-честото значение на децентрализацията на културата, а именно пространствената дифузия на културата, и 2) “политическа децентрализация”, означаваща отношенията между държавните органи, ангажирани с културната политика. Основанието за това, е че и двете елегантно клонят към една дискусия относно териториалната основа на културата и политиката.

ЦЕННОСТИ

Децентрализацията се нуждае от повече теоретични изследвания: стои въпросът защо би трябвало да ние грижа, ако въобще това е така, за децентрализацията.

Фактически, децентрализацията като ценност – независимо дали става въпрос за културна, фискална или политическа децентрализация – рядко се поставя под въпрос, и често тя априори се приема като притежаваща вътрешни достойнства като политика. Както може да се предположи, териториалното разпространение (дисперсия) на изкуствата е важно, тъй като това укрепва някои ценности, които днешното демократично общество цени високо. Също така, допуска се, че децентрализацията на организационната структура при изработването и администрирането на културната политика има значение, тъй като децентрализираните структури са по-ефективни при осъществяването на

децентрализацията на културата, отколкото една централизирана структура, и по тази причина те служат на обществените ценности по “по-добър” и “по-желателен” начин.

Изглежда че не само дефинициите, но също така и ценностите, отнасящи се до децентрализацията, са останали недостатъчно теоретично обосновани. В резултат на това, политиката на децентрализация остава нормативна, с малко убедителни аргументи в нейна подкрепа. Липсата на теоретично измерение в една политика на децентрализация позволява също така извършването на опростенчески допускания. На пръв поглед е убедителна доктрината, че политическата децентрализация е един от приоритетите на културната политика поради допускането за наличие на пряка връзка между политическата децентрализация и децентрализацията на културата.

Както ще бъде показано, едно дефинитивно обяснение на ценностите, присъщи на децентрализацията не е възможно, а по-скоро моята цел ще бъде да направя преглед на съществуващите теории относно децентрализацията. Надеждата е, че обобщаването на теориите относно децентрализацията поне ще помогне за идентифициране на преобладаващите ценности на обществото, като например “равенството”, на които децентрализацията в културната политика трябва да обърне внимание.

Децентрализация на културата

И така, децентрализацията на културата като ценност може да изглежда извън всякакво съмнение. Просто казано, една от основните ценности на съвременните либерално-демократични общества е по принцип постигането на равенство (Le Grand и сътр., 1992 г.), макар че това би могло да изглежда компрометирано или еродирано с оглед практиката през последните години. По тази причина децентрализацията на културата може да се сметне за необходима и съответно равенството като ценност трябва да ръководи формулирането на държавната политика. Съществуват обаче по-първостепенни ценности, които трябва да бъдат постигнати и да лежат в основата на политическите цели като например “икономическа ефективност” и индивидуален избор и свобода (Le Grand и сътр., 1992 г.).

Взаимозависимостта между ценностите и държавата политика обаче е много по-сложна, отколкото би могло да прозвучи от гореказаното: ценностите осигуряват обосновка на дейността на държавата и те се превръщат в цели на политиката. На свой ред политиката функционира с оглед постигане на ценности и тя им влияе. С други думи, постигането на равенство в културата – чието дефиниране би изисквало труд със значителен обем – изисква правителствена интервенция на пазара, който в обратния случай би имал поведение да създава, съхранява или изостря неравенството. Така, оптимизирането на равенството трябва да бъде една от основните цели и принципи на културната политика. Това е механизмът, чрез който децентрализацията на културата се легитимира като политическа цел. Но едновременно с това, формите на политиката извършват посегателство върху равенството като ценност: един от класическите аргументи срещу държавното финансиране на изкуствата, е че то показва тенденция към субсидиране на дейности за по-заможните слоеве, които са преобладаващата публика и така запазва (или стимулира) неравенството между различните социално-икономически групи на населението.

Литературата върху икономиката на културата засега не е хвърлила светлина върху горепосочената ценност, или върху въпроса как да се разпределя издръжката на изкуствата и културата. В нея по-скоро държавните разходи за културната политика се обосновават преди всичко на основание на “икономическата ефективност”. За икономистите, икономическата ефективност се дефинира като “най-добро оползотворяване на ограничените ресурси с оглед вкуса на хората” (Barb 1998 г., стр. 72), или се концептуализира като въпроса какво количество услуги и облаги трябва да се произведат с ограничени ресурси (Le Grand и сътр., 1992 г.). Държавната намеса е необходима, тъй като изкуствата и културата са “полуобществени стоки (блага)”, които пазарът ще произведе неефективно, ако въобще направи това. Те са публични с това, че произвеждат национален престиж и идентичност, имат характеристики, обърнати към външния свят като например ефекта на преливане от преките потребители (публика) към обществото в широк смисъл и осигуряват възможност за възникване на търсене (независимо от това, че човек не ходи на театър, съществуването на последния обещава една възможност).

Стоки (блага) с такива качества не могат резултатно (т.е. в желателна степен при дадени ресурси) да бъдат доставени от пазара и следователно те се нуждаят от държавно подпомагане (Towse 1994 г.).

До голяма степен, литературата върху икономиката на културата спира дотук и едва засяга въпроса за справедливостта (equity, може да означава и равнопоставеност, бел.прев.) с няколко кратки формулировки (напр. Lingle 1992 г., стр. 22-23). Когато се дойде до въпроса за начините, по които произведените стоки (блага) да бъдат дистрибутирани, икономическите аргументи стават оскъдни и вяли. Това не е много изненадващо, имайки предвид подобното състояние на икономиката на благосъстоянието (welfare economics), към която икономиката на културата гледа като модел (Khakee 1988 г., стр.1). Неокласическите икономисти пои традиция отбягват този въпрос, който включва морална ценностна преценка относно честността и правдата. Те твърдят, че това лежи извън техните професионални компетенции (Le Grand и сътр., 1992 г., стр. 15-16) въпреки факта, че разпределителния елемент на държавните финанси често представлява основен елемент за полемика в областта на държавната политика (Musgrave и Musgrave, 1974 г., стр. 11). В този смисъл, няма постигнат разумен консенсус относно измерването на понятието. Както обаче сочи Duffy (1992 г., стр. 46), много от колективните облаги, върху които ударението се поставя на основание на икономическата ефективност, всъщност не се реализират, когато на практика участието е ниско. От това следва, както се аргументират O’Hagan и Duffy (1989 г.), че въпросът за справедливостта трябва да се разглежда във връзка с, а не изолирано от, основанията за икономическа ефективност

Като алтернатива на това, политическите философи вероятно биха могли да помогнат, предоставяйки внушителни теории за Държавата и нейните взаимоотношения с гражданите. За нещастие литературата от този вид все още няма на разположение в областта на културната политика.

Трето, в същността си, справедливостта като политическа цел неизбежно придобива двусмисленост. В предхождащият раздел върху понятието за децентрализация този проблем бе вече илюстриран, при изследването на различни аспекти на

децентрализацията на културата, както и на финансовата и политическата децентрализация. Дори понятието за децентрализация на културата на териториална основа, което би могло да изглежда недвусмислено, е зле дефинирано (Towse, 1994 г., стр. 149). Както се предлага, факторите изработващи политиката изглежда са се задоволили да не формулират дефиниция на понятието и да не измерват децентрализацията на културата, като вместо това разчитат на лесните за получаване показатели за финансова децентрализация.

Политическа децентрализация

До тук, вниманието бе съсредоточено върху справедливостта като ценност, лежача в основата на децентрализацията на културата, което до голяма степен интуитивно се разбира от нас без подобаваща дискусия в дълбочина. По същият начин, изтъквания често аргумент, че децентрализация на културата се постига чрез политическа децентрализация, може на пръв поглед да бъде убедителен, но ни кара да се чудим какви ценности стоят зад дебатите относно централизацията и децентрализацията в културната администрация. Както ще видим в последващото изложение, ценностите на политическата децентрализация имат много аспекти, които са взаимосвързани по един сложен начин.

Политическата децентрализация в голяма степен получава, дори и само в риторичен план, безусловна подкрепа в културната политика. Ние бихме предположили, че би трябвало да има някои обществени ценности, които се обслужват по-добре от децентрализираната структура на културната администрация. Işjala и Eikas (1996 г.) предлагат кратък обзор на ценностите, свързани с политическата децентрализация в културната политика. Smith (1985 г.) и Wolman (1990 г.) правят по-подробни литературни обзори на икономическите и политическите науки и извеждат сходни списъци на ценностите; макар че по принцип за териториалната политика, техните аргументи са полезни за справка в дискусията относно връзката между децентрализацията на културата и политическата децентрализация. Следва резюме на техните работи.

Икономическата ефективност като ценност. Съществува аргумент, че децентрализираното управление е “икономически ефективно” (т.е. колективното благосъстояние в едно общество се максимизира по най-добър начин, използвайки оскъдни ресурси), който произтича от така наречената теория на “обществения избор”. Теорията се базира върху предпоставката за потребителския суверенитет, където се допуска, че индивидуалните потребители са най-добрите съдници на стоките, които трябва да се доставят, и че обществената цел е да се максимизира благосъстоянието на цялото население. Тъй като индивидите имат различни предпочитания, между търсенето и това, което се предлага по линия на осигуряване от правителството на “обществени” стоки и услуги се появява несъответствие. Когато единицата на управление е малка, продължава аргументацията, предпочитанията биха били изразени лесно от общностите от относително мислещи по един и същ начин индивиди, които биха търсили сходни обществени стоки (блага), и които биха били възприети от изработващите решенията фактори. Затова, колективно благосъстояние би били постигнато по един ефективен начин.

С термините на културната политика, по тази линия на разсъждения биха се изтъкнали аргументите, че регионите и населените места се различават по отношение

на притежаваните от тях ресурси за реализация на политика, като например финансова база и качествен персонал, а също така и що се отнася до потребностите като например броя на обектите и художниците и демографските характеристики на населението. Затова, под-централните звена на културната политика могат да приспособяват услугите чрез ефективно съпоставяне на ресурсите с потребностите, които те вероятно познават по-добре, отколкото центъра (Irjala и Eikas, 1996 г., стр. 11). Тук проблемът е, както посочват Wolman (1990 г., стр. 31-32) и Irjala и Eikas (1996 г., стр. 11), че от една страна децентрализацията не разрешава постигане на достойнствата на икономииите от мащаба, а от друга страна тя игнорира проблема на външните ефекти. Например, подобни културни заведения могат да се дублират при съвсем малка координация между тях в съседни общности, което представлява прехосване на ресурси. По същество, икономическата ефективност на едно общество като цяло се редуцира и би се изисквала намесата на по-горни правителствени равнища или принудителна координация.

Wolman (1990 г., стр. 31-32) също предлага възможността за натежаване на “националните (= не непременно на централните) интереси”, които са изцяло изключени при тази теория. Загрижеността за равните възможности би била един от примерите за въпрос от национална важност. Всъщност, потенциалният конфликт между съществуването на национални интереси и месното управление представлява интересен момент за изследване.⁵

Ценности, свързани с управлението. Съществуват ценности, които се постигат чрез децентрализация и са различни от икономическата ефективност. Smith (1985 г.), Wolman (1990 г.) и Irjala и Eikas (1996 г.), всички те насочват вниманието си към теориите на политическата наука. Според теориите за демокрацията, децентрализираната правителствена структура обслужва такива функции като политическото образование, обучението в политическо лидерство и стимулиране на колективния дух, като всички те допринасят за укрепване на демократичната държава и политическата стабилност. Възможно е това мислене да се приложи към културната политика и да се изтъкне аргумента, че децентрализацията е благо за демокрацията и е необходима за привличане на местното население към художественото творчество и участие, и за стимулиране на стил на изработване на политиката, отворен към участие.ⁱⁱ

Системите и институционалните организации в политическия живот също могат да извлекат полза от децентрализацията, тъй като ще се улеснят реактивността и подотчетността. Нуждите на хората се преценяват най-добре от онези фактори на местно ниво, които познават обстановката, и които имат настройката за определяне на потребностите на местната общност, и които могат пряко и лесно да отговарят за действията си пред местната общност. Децентрализацията допринася добавена стойност към самата политика. Тъй като локалните потребности варират се появяват различия в политиката между районите, която предлага по-широки възможности за местоживееене, от които хората да избират. Различията водят до обновяване на политиката.

С термините на културната политика, по тази линия на разсъждения биха се изтъкнали аргументите, че политическата децентрализация служи по-добре за насърчаване на художествени дейности в недрата на народа и осигурява това творците да могат да избират къде да живеят и да създават творчески произведения

извън културната столица, като всичко това е от полза за местните жители. Една децентрализирана структура на културната политика е желателна също така, тъй като тя е по-малко монополистична и бюрократична, по-гъвкава е и по-лесно отговаря на потребностите а региона (Girard, 1983 г., стр. 172-173).

Привлекателни за здравия разум на повечето хора, горните аргументи обаче не са без проблеми. Smith (1985 г.) прави критичните забележки, че твърде често местното управление се представя по романтичен начин и се рисува с пасторални образи по един натоварен с ценности начин. От емпирична гледна точка, местните политици са толкова възприемчиви към олигархията, колкото и всяка друга организация и те са изложени на възможността да бъдат безрезултатни и със занижена отговорност. При аргументите в полза на местното управление се прави допускането, че местните политици и администратори по принцип са толкова способни, колкото съответните на тях в центъра, като са по-добре екипирани с локални знания. Това също е открито за емпирични изследвания.

Представеното по-горе има предназначението да въведе още едно теоретично измерение в дебата относно децентрализацията на културната политика. Препоръчва се внимание, тъй като теориите са открити за емпирична проверка и разкриват още въпроси, които да бъдат зададени. Smith (1985 г., стр. 44-45) също отбелязва, че те произтичат от различни интелектуални традиции и може първоначално да не са били формулирани за целите на обясняването на децентрализацията като такава, а да са били използвани за целите на дебата. Той също така отрича възможността за техния синтез в монолитна теория на децентрализацията. Независимо от това, от обзора може да се научи много. Сега ние разбираме по-добре различните измерения, които лежат в основата на децентрализацията на културната политика. На базата на тях, ние трябва да можем да направим информирана оценка на практиката на децентрализацията в отделните страни или в обследване в една страна.

СТРАТЕГИИ

Реализацията на децентрализацията на културата може да приеме широко разнообразие от форми. Важно е да се отбележи, че децентрализацията на културата може да се извърши или с или без политическа децентрализация. И двете също така трябва да бъдат по-нататък подразделени, за да стане картината по-сложна. За подпомагане на проследяването на следващата по-нататък дискусия се предлагат Таблица 2.1 и Таблица 2.2.

Децентрализация на културата без политическа децентрализация

Първо ще разгледаме децентрализацията на културата на териториална основа без политическа децентрализация. Това се извършва или без обменяне на ресурси между различните правителствени равнища, или чрез промяна на политическата/административната структура на управление. Такива форми на децентрализация могат да се изпълнят или от центъра или от локалното ниво.

ТАБЛИЦА 2.1
Децентрализация на културата без политическа децентрализация

	Център	Локално ниво
Стратегии	☐ Деконцентрация ☐ Създаване на културни заведения и организации в цялата страна ☐ Обиколки (турнета)	☐ Доброволно развитие ☐ Убеждаване
Примери	☐ Регионални офиси ☐ Maison de la culture (Франция, културни домове) ☐ Обиколки (турнета)	☐ RAAs ☐ Финансиране от източници извън главното направление

Центърът разполага с три стратегии за децентрализация на културата без политическа децентрализация. Първо, в рамките на своята структура центърът може да създаде звено, което да стимулира регионалното развитие на културната политика (деконцентрация). Регионалните офиси на звеното ще бъдат разположени в рамките на страната и ще работят на регионално ниво. Но преди всичко и най-вече, центърът е този, който изпраща своя персонал по регионите, решава целите и задачите на регионалната културна политика и определя стандартите и нормите, които да бъдат спазвани от регионалните офиси. Франция е добър пример за това. През 60-те години, Министерство на културата на Франция разполага с регионални директори по културните въпроси, които през 1974 г. формално се трансформират в Регионални дирекции. Последните, създадени във всеки от 22-та региона (области) на Франция, изпълняват ролята на система за посредничество между местните власти и различните управления на министерството. Очаква се това да представлява “една по-гъвкава форма на присъствие на централното правителство” (Съвет на Европа, 1991 г., стр. 86).

ТАБЛИЦА 2.2
Децентрализация на културата с политическа децентрализация

	С прехвърляне на правомощия = игра с нулев сбор	Без прехвърляне на правомощия = няма губещ
Стратегии	☐ Прехвърляне на ресурси (власт, пари, легитимност, информация и организация)	☐ Законови мерки за упълномощаване и насърчаване на местното ниво в областта на културната политика
Примери	☐ Делегиране на отговорности и функции	☐ Законодателство, улесняващо местното управление

Второ, центърът може да изгражда културни заведения и художествени организации на територията на страната. Това е една от най-честите стратегии, прилагани през първите следвоенни десетилетия от правителствата в Европа. Класически пример представлява създаването на Maison de la culture (дом на културата) през 60-те години, които домове се предполагаха, че ще се разпространят във всеки град във Франция. Тази стратегия бе последвана от подпомагане на създаването на културни организации на регионално ниво, което бе широко наблюдавано в Европа през 60-те и 70-те години. В повечето случаи това включва местно финансиране, като центърът отправя по този начин предизвикателство към местното ниво, но главното действащо лице остава центъра.

Третата стратегия, която се използва със същата честота, е да се организират обиколки (турнета) на художествени изложби и представления в цялата страна. Швеция например използва широко тази политика и е создала агенции за организиране на обиколки (турнета) като е задължила “националните” художествени организации да изнасят представления в страната.

В рязък контраст с такова планиране отгоре-надолу, една друга форма на децентрализация на културата без никакъв контакт център-локално ниво е чрез доброволни, спонтанни и незапланувани движения от недрата на населението. Със сигурност такова е положението в много страни. Добър пример е разпространението на регионалните художествени сдружения във Великобритания. Местно избрани обществени органи могат да направят принос в рамките на законоустановените си компетенции и други предписания, дадени от централното правителство. В страни, където контролът на местното управление е по-малко строг, като Франция например (Европейски Съвет, 1991 г., стр. 294) по принцип обогатяването на локалните измерения на културата се отразява добре.

Децентрализация на културата с политическа децентрализация

След като разгледахме различните форми на децентрализация на културата без политическа децентрализация, инициирани от центъра и локалното ниво, сега ще се спрем върху децентрализацията на културата с политическа децентрализация. Това може да бъде разделено на две: то може да се формулира чрез трансфера на правомощия между центъра и локалното ниво. Алтернативна формулировка е да се увеличат правомощията на локалното ниво без да се намаляват правомощията на централното. Така, докато първата стратегия представлява игра с нулев сбор, втората е ситуация, при която печелят всички. По-долу следва обяснение на двете стратегии.

Както бе обяснено в първата част, прехвърлянето на правомощия може да приеме цяла гама от форми и да сработи в различни степени в резултат на разгръщането на осезаеми ресурси като пари и нормативни документи, а също и на неосезаеми такива информация, административни насоки и предписания относно организационната структура на местното управление (Rhodes, 1992 г., стр. 90-91; Mangset, 1995 г.). Съвкупността на всички тези различни ресурси, представени в различна степен, би довела до различни форми на политическа децентрализация, които биха намерили мястото си върху един континуум централизация/децентрализация. Като цяло това често се разглежда като едно от най-важните средства за постигане на децентрализация на културата.

На последно място, за целите на децентрализацията на културата, политическа децентрализация е възможна чрез увеличаване на ресурсите на локалното ниво без намаляване на ресурсите, с които разполага центъра. Това изглежда подобно на по-рано посочения случай, където структури за културна политика се развиват доброволно на локално ниво, но фактически се различава значително, тъй като включва законови средства. Един британски пример за това е упълномощаването на местните власти по въпросите на предлагането (предоставянето) на изкуства, което е една от най-значителните стъпки за децентрализация на културата. Един френски вариант на това се реализира за известен период от време през 70-те години от Министерството на културата чрез съвместно формулиране на “харти на културата”, които залагат рамката за локални действия (Съвет на Европа ет, 1991 г., стр. 92).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В този материал се скицират теоретическите аспекти на проблема за децентрализацията, за да се предостави една рамка за провеждане на анализ. Идентифицират се различни значения на термина (таблица 1), ценности присъщи на децентрализацията и различни стратегии за пространствена дифузия на културните дейности (Таблицы 2.1 и 2.2). Това вероятно е една от първите малки стъпки за емпирическо изследване на ефективността на политиката за децентрализация в отделните държави или това може да се направи и в едно сравнително изследване. За да се обосноват научните изследвания обаче са необходими повече статистически данни, както и философска обосновка на значението на термина “равенство в културата”.

² Те подкрепят онези, които имат авторитет при изработването и реализацията на политиката, и онези, които са засегнати от политиката.

³Booth (1991 г.) обаче изтъква аргумента, че “достъп” и “достъпност” не са добре конкретизирани.

⁴Mangset (1995 г.) изтъква аргумента, че професията “културен работник” подобрява националните стандарти и политика (стр. 83).

⁵Обсъждал съм този въпрос и в други материали (Kawashima, 1996 г.) и той не се повтаря в тази кратка статия.

¹Любопитно е, че Mulgan и Worpole (1986 г., стр. 125-126), предлагайки създаването на интегрирано Министерство на изкуствата и комуникациите, препоръчват създаването на пряко избирани органи в регионите, които да отговарят за изкуствата и културните отрасли.

Част 5: “Бележки” върху аспектите на отговорностите на културната политика в страните, представени на семинара

Тези бележки не са изчерпателни. Целта им е да дадат **най-основна представа** и информация за някои аспекти на моделите на културна политика в представените на семинара държави: Австрия, Хърватия, Финландия, Франция, Германия, Великобритания, Унгария, Португалия, Словения.

Осъвременена информация по тези въпроси можете да намерите на в *Европейските културни политики: Компендиум от основни факти и тенденции*, на ERICarts и Съвета на Европа на www.culturalpolicies.net.

Част 6: Работни казуси и презентации от семинара.

6.1 Процесът на развитие на българската културна политика

Д-р Росица Аркова, Главен експерт в отдел “Анализи и прогнози”, МК
18 януари 2001

Уважаема госпожо председател,
Уважаеми дами и господа,

Ще се опитам в моето изложение да представя накратко принципите и целите на културната политика на моята страна, механизмите на нейното формиране и формулиране, и промените, настъпили в тази сфера през последните години.

Културната политика е необходимото целеполагане на културния живот и рационалните въздействия върху него. Тя обхваща: осъзнаване шансовете на културата, предвиждане на онова, което ще произлезе със или без нашата намеса, набелязване на границите и възможностите с цел бъдещето да се направи по-благоприятно; защита на културното творчество и ценности срещу подкопаващите ги въздействия; издръжка, подкрепа, покровителство, стимулиране на културната съзидателност; нормативно регламентиране и насочване на културните практики към хуманитарна градивност и пълноценност; стратификация на влиянията и йерархия на целите.

Политиката започва с публичния дебат, който трябва да очертае целите. От тях и върху тяхната основа се изгражда стратегия, която определя структурите, процедурите, правилата и законите.

Гражданското общество отрежда нова роля на управлението и организацията, нов тип участие на държавата в полето на културата - действието на субекта на управление (институциите, формиращи управленската инфраструктура) се допълва от широко неформално въздействие и поражда неформална културна политика от страна на самите културни институти (художествени, научни, образователни, мас-медии), както и на неформалния съвкупен субект на културата - творческата интелигенция и гражданското общество - които генерират културна политика по пътя на влиянието си върху общественото мнение.

Мястото и функциите на държавата в развитието на българската култура и изкуство - постепенното ѝ оттегляне от функцията “пряко субсидиране” и **постигане на баланс между Националните центрове по изкуствата, местната власт, неправителствените организации и отделните групи творци при реализирането на културната дейност е водещата политика през последните години.**

По време на работата на настоящия екип беше променена структурата на разходите на МК така, че с известна част от средствата, които отиваха за издръжка на културни институции, да бъдат подпомагани проекти за конкретни дейности. В продължение на десетилетия финансовата политика на изпълнителната власт се свеждаше до субсидиране на наследената, свръхразвита мрежа и численост на културните институти, което във време на икономическа криза и бюджетни ограничения все повече ги лишаваше от средства за основната им дейност. Освен оскъдните средства, с които по време на преход държавата разполага, пречка за продуктивното

функциониране на системата от културни институти беше и самият принцип на финансиране, при който средства се даваха не за дейност, а за издръжка. Министерството направи усилия да промени този принцип, и макар и трудно, промяната вече дава резултат. В последните няколко години МК започна въвеждането на конкурсното начало при финансирането на културните дейности, позволяващо диференцирана подкрепа на отделни културни институти на основата на значимостта на културното им присъствие и творческите и икономически резултати от тяхната дейност. Центърът на този нов начин на финансиране е в **прехвърлянето на част от държавната подкрепа от финансиране на структури към финансиране на дейност посредством конкурсно субсидиране на творчески проекти, основано върху равнопоставеност на кандидатстващите субекти.** Като съвременна форма на финансиране на структурите МК прие **смесеното държавно-общинско финансиране.** Бяха сключени споразумения с общините за смесено финансиране на културните институти, което позволява отчитане спецификата на всеки институт, наличната материална база, като целта е да се търсят оптимални пропорции при съвместното участие на държавата, общината и собствените приходи. Практиката показва, че местната власт и местната общественост в голяма част от случаите подкрепиха своите културни институти. Тази форма на финансиране беше приложена в областта на театъра, музиката и танца. В областта на киното и книгоиздаването не съществуват структури, субсидирани от бюджета – в тези сфери участието на държавата се изразява в субсидиране на конкурсни проекти.

Беше **възстановен статута на Центровете по изкуства като самостоятелни юридически субекти - държавни организации с идеална цел.** Този акт има за цел отделяне на вземането на решения за разпределение на публичните финанси за култура от политическите решения за отпускането на тези финансови средства, т.е. той означава решенията за разпределянето на субсидиите да се вземат не от политиките и от културната администрация, а от обществени и експертни съвети, в които решаващ глас да имат представителите на артистичния свят и на обществеността. Положителните ефекти от такъв принцип на организация се проявяват в три посоки: първо, осигурява се по-широко въвличане на хора на изкуството при вземане на решения за развитието на културата; второ – при вземане на решения надделяват културните, а не политическите аргументи; трето – осигурява се по-голяма дълготрайност и стабилност в дейността на центровете, тъй като правителствените промени обикновено не съвпадат с мандата на артистите в тези структури, които в българския случай имат формата на експертни и обществени съвети. Тяхната функция извън прякото премиране на представените проекти е да обсъждат важни въпроси в съответните направления и да дават препоръки по тях пред ръководството на МК, да разглеждат и правят предложения по проекти за нормативни актове. Сега Националните центрове са пет - за театър, за музика и танц, за книга, за музеи, галерии и изобразителни изкуства, филмов център и НИПК. Към всички тях съществуват обществено-експертни съвети, в които участват представители на творческите съюзи, на заинтересовани ведомства и организации, както и отделни творци и експерти. Центровете периодично (обикновено два пъти годишно) организират сесии за финансиране на проекти.

Всички тези управленски решения бяха не просто реализация на идеите на сегашния ръководен екип на Министерството – **тяхното формулиране бе предшествано от широкото им публично обсъждане.** България бе една от страните, включена в програмата за преглед на националните културни политики на Съвета на Европа. Беше изготвен национален доклад, както и доклад на експертна група на Комисията за културно сътрудничество, които станаха основа на проведен в края на 1998 година

национален дебат за културната политика на Република България. В него взеха участие 250 души - специалисти и творци от всички сфери на културния живот, депутати, представители на неправителствени организации (общо 39, от които 12 представители на фондации, действащи в сферата на културата), хора от културната администрация на национално и регионално ниво (78), от творческите съюзи (19), от частни културни институции (20), учени и университетски преподаватели в областта на културознанието (26). Целта на срещата бе на базата на идеите и препоръките в двата доклада да се проведе дискусия с максимално широко участие, която да очертае основните цели, насоки и приоритети на националната културна политика, а те от своя страна да послужат за основа на културната стратегия на Министерството. Националният дебат беше оценен от министър Московка като "част от стъпките, които обществото ни прави към едно ново мислене, чиито приоритети са децентрализацията, новата роля на общините, промени в инфраструктурата на културните институти, взаимодействие с неправителствените организации и структурите на гражданското общество". По време на дебата бяха очертани предизвикателствата на прехода: раздържавяване, децентрализация, намиране на нови източници на финансиране, прилагане на нови управленски стратегии, нови критерии за подкрепа на творчеството, разширяване достъпа до културата.

Мрежата от граждански организации и отделните творци изиграха ключова роля в помощта при разработване и обсъждане на културната политика. В актуалното разбиране на МК за механизмите за формулиране и осъществяване на културната политика съществена роля играе т.н. **принцип на субсидиарността**, който предполага споделяне на ангажиментите и отговорностите за общото благо между институциите и гражданите не само и просто в качеството им на данъкоплатци, а чрез доброволното ангажиране на част от тяхното време, енергия и въображение. В преходния период, в който живеем, идеята за субсидиарността би могла да помогне при оттеглянето на държавата да се освободи поле не за хаос, а за нов тип гражданственост. Консултациите и диалогът са от решаващо значение за разработването на обществена политика в условията на демокрация. Те ангажират хората в процеса на обсъждане, гарантират, че политиката отразява или вниква в нуждите и проблемите на целевите групи и спомагат за създаването на съпричастност към развитието на процеса и резултатите от него. Те осигуряват информация относно хората и организациите; помагат да се вземе под внимание тяхното отношение към една или друга проектирана мярка; ангажират хората, въвличайки ги в процеса на вземане на решения.

Дискусиите по време на националния дебат за културната политика на страната бяха осъществени от много широк хора с различни позиции в системата на културата, което дава известна сигурност относно неговата представителност и относно посоката на оползотворяване на обществените инвестиции за култура.

Основните принципи на националната културна политика са фиксирани в **Закона за закрила и развитие на културата**.

Този закон гарантира ненамесата на Министерство на културата или на който и да е друг административен орган в творческите планове на културните институти и творците. Законът за закрила и развитие на културата защитава творците чрез промяна на механизмите за стимулирането им. Министерство на културата не възлага поръчки. То дава възможност на творците при равни условия да кандидатстват с проекти, при което единствен критерий остават качествата на тези проекти. Законът създава и сериозни облекчения за социалното осигуряване на творците, както и по-благоприятни условия за получаване на обезщетение при безработица.

В работата си МК прави усилия за съвместяване на две основни роли - като координиращ фактор между всички сфери на социалния живот, които заедно формират културата на човека, и като непосредствен инструмент, подпомагащ развитието на изкуствата, културните дейности, опазването на културното наследство, традициите и фолклора.

Основна цел на културната политика е и **създаването условия за участие на всички в културния живот**. В това отношение заслужава да се отбележат усилията, които Министерството прави за равноправното интегриране на малцинствата. Същевременно работата на МК е съобразена с обстоятелството, че културното многообразие не е само етнически детерминирано – обръща се специално внимание на културното участие на младите хора, като за целта се правят общи програми с Министерството на образованието, Агенцията за младежта и спорта, военното министерство

Главно предизвикателство за институциите, осъществяващи културна политика като Министерство на културата е преходът от принципите към практиката. Сегашният екип на Министерство на културата започна от най-ниската точка като ресурсно осигуряване. Страната току що бе избегнала хиперинфлацията и почти веднага се постави в режим на валутен борд. Затова най-трудните за решаване проблеми бяха свързани с оскъдните средства.

Финансирането

В европейската практика са приети няколко обективни индикатори, които отразяват параметрите на финансирането на културата, най-важният от които е относителният дял на разходите за култура от всички разходи в държавния бюджет и от БВП на страната. Динамиката на тези данни е следната: разходите за култура в консолидирания бюджет на страната нарастват повече от два пъти (в доларово изражение) между 1996 и 1999 година...

Култура	1996	1997	1998	1999
Разходи в консолидирания бюджет в млн.щ.д.	43.904	46.690	86.822	97.317
% от БВП	0.4466	0.4492	0.7059	0.7849
% от общите разходи в консолидирания бюджет	0.8927	0.8785	1.81	-

На основата на посочените данни могат да се направят следните констатации: има основание да се мисли, че през 1998 година най-сетне е пречупена устойчивата тенденция на относително намаляване на обществените разходи за култура, установила се трайно от 1990 година насам. Тези разходи бележат своя абсолютен минимум през 1996 и 1997, когато са реализирани едновременно най-ниските стойности на БВП на страната и най-ниският процент разходи за култура от БВП. Разбира се като абсолютна сума разходите не са се повишили, доколкото и през 1999 все още не е достигната абсолютната стойност на разходите от 1990; но е много съществен фактът на тяхното относително покачване. През 1998 за пръв път се забелязва чувствително повишаване дела на разходите за култура в консолидирания бюджет на страната, като почти е достигнато нивото от 1990, когато техният процент е бил 1.84 /1.82 за 1998/.

По съществен показател е делът на тези разходи от БВП: за съжаление още не е достигнато нивото от 1990 /1.09% от БВП/, но това е лесно обяснимо при наличието на валутен борд и строги рестрикции за цялата бюджетна сфера. Все пак е много важно да се отбележи, че процентният дял на разходите за култура от БВП показва тенденция към растеж, който за 1998 и 1999 години е значителен: от 0.44 – 0.45 през 1996 и 1997 той достига 0.78 през 1999, което означава увеличение с около 73%. Тук трябва да се имат предвид и данните за динамиката на БВП, който едва през 1998 има реален растеж, което значи, че едва след 1998 се увеличава и процента, и сумата, от която той е част – т. е. разходите за култура реално започват да растат.

Важен показател за смяната на модела на финансиране е относителният дял на средствата, дадени за подкрепа на проекти към общите разходи на съответния национален център и към общия размер на държавната субсидия за съответния сектор. За годините от 1997 до 1999 динамиката на тези средства е следната: в областта на театъра, музиката и танца центровете изразходват за подкрепа на проекти съответно 69.08% през 1997; 72.8% през 1998 и 82.7 % от средствата, с които разполагат. Делът на тези средства от общия размер на държавната субсидия за тези сектори, разпределяна от МК, също расте - от 1.02% (1997) през 4.08% (1998) до 4.24% през 1999 година.

...”алтернатива на държавното финансиране са неправителствените спонсори (корпорации, фондации и неправителствени асоциации, други организации с нестопанска цел), чийто дял в общите културни разходи се е увеличил през последните години и е с тенденция на абсолютно нарастване”. Тази констатация е направена в Доклада на Световната комисия за култура и развитие, подготвен от широк кръг експерти като равностойка на Световното десетилетие за култура и развитие на ООН и назван “Нашето творческо разнообразие”. Важно е да подчертаем, че България следва същата тенденция – за периода 1996-1999 година неправителственият сектор е финансирал проекти в областта на културата със сумата от най-малко 8 018 408 щатски долара – казвам “най-малко” защото данните за участието на третия сектор са частични и обхващат приноса само на най-големите организации /Фондация “Отворено общество” респ. Център за изкуства “Сорос”, обособен в кроя на 1997, Фондация “Бъдеще за България”, Фонд “13 века България”, средства по програма ФАР/. За същия период съотношението между държавната субсидия и парите, дадени за подкрепа на културата от неправителствени организации е приблизително 9:1 (74 882 857 USD към 8 018 408 USD), т.е. най-малко всеки десети лев, вложен в културни проекти, е предоставен от неправителствена организация. Това съотношение надхвърля обичайното за повечето европейски страни, където има и по-развито законодателство, и силни традиции, и мощен капитал, и където обемът на средствата от спонсорство се движи между 1 и 6 % (по данни, изнесени през септември 1999 на българо-немския семинар “Култура и икономика – родство по избор или брак по сметка” за Германия през 1998 този процент е бил 5).

Тези данни освен за причастността на третия сектор към проблемите на българската култура говорят и за нарастналата активност на хората и институциите, които създават културни продукти при търсенето на възможности за реализация на своите идеи и проекти. А това значи, че вече си пробива път едно ново мислене, в което собствената активност и инициатива на твореца за осигуряване на нужните средства придобива по-голяма тежест и не се възприема от него само като необходимо зло, но и като разширяване на възможностите за творческа независимост.

Уважаеми дами и господа, колеги,

Аз нямах за цел да правя пред Вас отчет за работата на МК за последните години, затова в моето изложение останаха незасегнати много съществени теми – като тези свързани с международната културна политика и подготовката на страната за членство в ЕС, културното сътрудничество със Съвета на Европа и още множество важни неща. Намерението ми беше да се опитам да очертая променената нагласа на институцията Министерство на културата към участието на обществото в изработването и прилагането на националната културна политика, неговата отвореност за продължаващ обществен дебат по всички нейни ключови теми. Надявам се, че такъв разговор предстои и в течение на следващите дни в рамките на настоящата среща.
Благодаря за вниманието.

6.2 Третият сектор: различните роли, които културните организации, администратори и творци могат да играят в политическия процес (на централно и местно ниво)

Кристофър Гордън, Великобритания
18 януари 2001

За близо 30 години от Втората световна война повечето западноевропейски държави имаха сравнително стабилни културни политики - на базата на създадени институции за изкуство и култура, в условия на патернализъм от страна на централната власт. Политиката (ясно изразена или не) произтичаше от идеята, че "правителството знае кое е най-добро". Това бе и по отношение на с обществото като цяло (данъкоплатците), и на съдържанието и качеството на художествения продукт. Тя ставаше и с цел да съвпадне с интересите на културните институции (обикновено с откровено консервативен характер).

Тази "стабилност" беше сериозно предизвикана от два основни източника, първо икономически, второ - социални и политически.

(1) В края на 1973 г. Организацията на страните изнасящи петрол /ОПЕС/ единодушно обяви 70-процентно увеличение на цените на петрола. Веднага след това ОПЕС направи увеличение с още 130 % като политическо оръжие в отговор на Запада, който даде възможност на Израел да се изправи срещу своите арабски съседи в Кипърската война. С последователни увеличения, обявявани почти всяка година, цената на барел суров петрол от 3 \$ през 1973 г. достигна до 30\$ през 1980. Освен че накара Западните държави да помислят за алтернативни източници на енергия за своите икономически и вътрешни нужди, тази непредвидена криза сигнализира на развитите държави със сложни системи на "благосъстояние" , края на публичните финанси от данъци и други приходи. Тя обърна внимание на факта, че не може повече да се избегне трудния избор. (2) Също от началото на 70-те г. засиленото движение на "общественото изкуство" (или *animation socio-culturelle*) започна да набира внушително число привърженици, и започна спор за индивидуалното творчество и участие - игнорирано до тогава от правителствените органи - като по-важно от поддържането на традиционната буржоазна културна инфраструктура от миналото.

Тези предизвикателства към старото статукво продължиха, което означава че формулирането и прилагането на културната политика трябваше да стане по-колаборативно, вземайки пред вид промените във възприятията между централно, регионално и местно ниво, между частния и "третия" сектор, и отразявайки поведението на културния сектор с поглед към

различните визии за ролята на културата в съвременното общество. Неизбежно последствие от децентрализацията на правомощия и отговорности (не винаги придружено от нужните ресурси...) от централната власт имаше по-голямо въздействие върху политиката на нуждите и желанията на обществеността. Както избраните от демократичните системи би трябвало да бъдат по-лесно достъпни на местно, отколкото на централно ниво, мненията на данъкоплатците ще повишава своето влияние, изразени в изборен вот. Централната власт, действайки патерналистично или просто поддържайки традицията, често въздейства дълбоко върху факта, че данъчните приходи (събрани от цялото население) отиват предимно за задоволяване на културните потребности на образованите и по-заможни средни класи, докато по-нископоставените в социалната скала са принудени да "консумират" своята култура посредством продуктите и експериментите на несубсидирания комерсиален пазар.

Мислейки за подходящите роли във връзка с културната политика, струва ми се важно да се обърне внимание върху случилото се през тези години, за да може да се разграничат тънките, но постоянни промени в баланса. Едно по-грубо обобщение на главните участници в процеса би изглеждало така:

- Централна власт - нейната способност за директно действие се ограничава в по-голяма степен
- Регионално, общинско и местно самоуправление - поради икономически и социални причини трябва да придобие подчертано "холистичен" поглед върху своите задължения;
- Частен сектор - тъй като пазарната конкуренция става все по-интензивна, увеличава се ролята на добрия имидж на бизнеса;
- Трети сектор - тъй като приходите от данъци намаляват като абсолютна пропорция на икономиката (най-малкото приемлива за данъкоплатците), политиките прехвърлят отговорността към другите членове на обществото за осигуряване на обществените услуги;
- Културен сектор - с общото възприятие на "плащания клиент" и предлаганото разнообразие, както и с намаляване то на обществените ресурси, вътрешните аргументи относно приоритетите между "наследство" и съвременност, и "буржоазно"- участие продължава, но може да се окаже стерилно и контра-продуктивно.

Искусствата и наследството от гледна точка на по-слабата си финансова осигуреност, трябва да се състезават повече за дела от свободното време и разполагаемия доход на обществото. Фундаменталната структура на нашия живот се променя с ограничаването и разпределението на свободното време. Старите традиции на семейния живот се отслабват под натиска на външните икономически и социални сили. Още повече, в глобалния и търговския/електронен пазар, сигурността на културните "доставчици" за това с кого те се конкурират и коя е нейната собствена аудитория непрекъснато намалява. Правителствената политика (на централно и на местно ниво), която по традиция в западна централна и източна Европа третира културата като стояща "извън" пазара, сега трябва да вземе пред вид въпросите на предлагането, търсенето и дистрибуцията. Аудиторията, плащаният потребител, сега е също толкова витален, колкото клиента на чисто комерсиалния пазар.

Поради риска, че избраните политици, отговарящи за разпространението на публичните средства за творчество и културна продукция, биха намерили най-лесния и привлекателен изход в подпомагането на националните символи (т.е. институции), откровено популистични манифестации, или други вторични (икономически или социални) ползи, аз ще поспоря относно това, че за културния сектор е жизненоважно да участва активно на всички политически нива. Няма да се спечелят предимства от това да се стои отстранен и наблюдава мълчаливо, да се подхранват "чисти" културни идеали, а после ретроспективно да се изразява съжаление от това, че парите за оцеляването са отишли за някаква политическа идея. Никой не обича неудачниците и публичните институции все повече предпочитат да подпомагат успешните - тези, които си помагат сами.

Не вярвам, че има едно единствено решение, което може да бъде наложено. Всяко общество трябва да намери най-подходящите отговори, с оглед на влиянието на комплекса от доминиращи фактори. Един от най-ярките опити, на които съм попадал, за рационално постигане на това е един документ създаден в Латвия, от началото на 90-те години от широк кръг художници, писатели и представители на сценичните изкуства. Озаглавен "Главни постулати на културната политика на Латвия", той в действителност представлява манифест на най-активните представители на сектора. Те предвидиха риска, че техните ново установени свободи ще бъдат пренебрегнати от правителството, заради други, по-явни икономически приоритети. Тези, които оглавиха борбата за свобода на творчеството посочиха на правителствата законовите, икономическите и социалните условия, на които се надяваха. Документът, който оказва някакво въздействие върху Латвийския парламент, обхваща главните инструменти, които са необходими за прилагането на практика на нова културна политика, а именно:

- Законодателство
- Финанси
- Организационни и управленски структури
- Информация и проучвания
- Развитие на общественото мнение и подкрепа.

Урокът, който трябва да се извлече от латвийската инициатива, е че в началото беше широкото лоби за културата. Това означаваше, че правителството, избрало да прави това, щеше да се затрудни противопоставяйки (посредством ограничено финансиране и др.) интересите на културното наследство с тези на драматичното изкуство или на музикалното срещу съвременното визуално.

Анализирайки очевидно голям обем от практически промени и поведения, необходими на времето за поемане на управляем и функционален курс, културният сектор беше способен да определи онези полета, в които може да окаже влияние в развитието на политиката и системите. Както с планирането и стратегиите, така трябва да бъде и с политиката на най-високо ниво. Смесената собственост е жизнено необходима. Една политика за културния сектор, в която културните деятели и творци не вярват, трудно ще бъде прокарана. Бих искал да подчертая, че "третият" и културният сектори трябва да лобират и оказват влияние върху политиката на всички нива. Не само директно върху демократичния политически процес (въпреки, че е важно), но оглавявайки подкрепата за обществото, аудиторията и за частния сектор които могат да влияят значително върху поведението на правителството. Култура и идентичност - както знаем от Балканския регион - могат да бъдат ужасно погрешно третиращи поради сепаратистки подбуди, но могат да бъдат също така използвани за подпомагане на социалното единство и изграждане на капацитет на общността. Политически модели, които отразяват реалността на гражданското общество, е по-вероятно да бъдат вкоренени и действащи, отколкото такива, наложени от центъра. Холистичният и "хоризонталният" (от долу нагоре) модел е много по-вероятно да успее, от "вертикалния" (от горе надолу). Той винаги ще бъде по-гъвкав на неочакваните промени или дори на хрумванията на някои политици на власт.

Културата, или поне така ми се струва, от моята "западна" перспектива, често е доста скромна в придобиването и извличането на ползи от своите "инструментални" качества. Много беше изписано и публикувано в международен аспект относно приноса на културата към урбанизма. Въпреки че някои биха заклеили това като надценено, не виждам причина за съмнение в приноса на културата към преобразяването на градовете в индустриален упадък или подпомагайки създаването на животворна околна среда, което е по-вероятно да донесе интерес от страна на чуждестранни инвеститори. (напр. Барселона, Бирмингам, Глазгоу и Хелзинки). За да работи ефективно, културата трябва да ангажира и да се

консултира динамично със своята общественост и политически представители с цел да осигури своето място в широките крос-секторни корпоративни стратегии. Това е урок, който културните институции в много западноевропейски страни трябваше да научат във връзка с наличието на фондове на Европейския съюз, а сега вече е обичайна практика. В страните от Централна и Източна Европа секторът има ключова роля в новоизграждането на ценностните системи по положителен начин, да противодейства на посткомунистическия цинизъм или фатализъм.

Бих споменал в заключение един пример опитът за провеждането на “холистична“ политика и система във Великобритания – не защото е идеален, а защото съм добре запознат с нея. Както и да е, в Европа това е един от моделите на културна политика, който е най-близо до гражданското общество в своята формулировка и разпространение, основаваща се на децентрализираната система “на ръка разстояние” (arm’s length system). Преди по-малко от 10 години един високопоставен експерт от нашето културно министерство (работещо по време на Консервативното правителство) заяви публично, че правителствената културна политика се състои в “не съществуването” на културна политика. От 1997 обаче Лейбъристите правителство създаде най-ясно изразената културна политика на всички британски правителства, комбинирана със сериозни усилия по посока на децентрализация на политическата отговорност. Министерството е в центъра на една комплексна структура, която разпределя обществените пари и подпомага дейността в редица сектори, всички те попадащи в широката дефиниция на “културата”(изобразително изкуство, музеи, филмопроизводство, преса и радио, туризъм, спорт, Национална лотария и др.). Ролята на правителствения отдел е да осигури стратегическо лидерство, така че многобройните независими органи “на ръка разстояние”, които на практика вземат решения за разпределяне на ресурсите по своите тематични области, са подотчетни и в съответствие с общата правителствена политика. Четирите главно обединяващи политиката теми на централното управление така както са представени от Министерството на културата, медиите и спорта са следните:

1. Промоция на достъпа на мнозинството, не само на единици (= социална цел)
2. Поддържане на високото ниво и иновативността (= творчески и артистични цели)
3. Подкрепа на образованието (= културна цел)
4. Насърчаване на творческите индустрии (= икономическа цел), не бива да се забравя, че този сектор представлява 4% от БВП на Великобритания или 60 милиарда паунда.

Министерството предава около 90 % от общия размер на средствата, отпуснати от Финансовото министерство, на съответните “arm’s length” органи. В замяна на тези разпределени средства, органите (като Arts Councils – Съветите по изкуства на Англия, Шотландия и Уелс, Спортните съвети и др.) са задължени да по силата на финансово споразумение (меморандум) да демонстрират как тяхната политика и планове за разходване на парите през следващия 3 годишен период ще влияят широко върху поставените от правителството цели. Тези усилия се полагат за създаването на система от “индикатори на успеха”, от където могат да бъдат извлечени някои подходящи измерители на годишния прогрес.

За разширяване на анализа, Съветът по изкуства на Англия, като част от тенденцията днес веднага прехвърля (на базата на одобрени планове и стратегии) повече от половината от финансите си от централното управление към 10-те Регионални съвета по изкуства, които са ключовите организации, които работят в сътрудничество с местното управление и различните регионални агенции, плюс частния и доброволческият сектори. За това съществуват голям брой възможности за отделните културни организации или, още по-ефективно може би, групи или мрежи от културни организации, за да се окаже въздействие върху политиката на всички нива и посредством разнообразни средства да се работи за общия интерес. С въвеждането на неговата тематична политика за първи път, правителството

и Съвета по изкуства се сблъскаха с критиките от страна на традиционните “буржоазни” институции и техните говорители, повечето от които в Лондон. Причината не е трудна за разбиране. Докато преди те трябва да са смятали, че тяхната “рецепта” за увеличаване на годишната субсидия е била сравнително сигурна по силата на категория (2), допълнителните изисквания направени от тях по (1) и (3) ще поставят неизбежно техните искания в директна конкуренция с доста по-голям брой културни организации, които никога не са добивали такава важност при старите политики, фокусирали върху “творците”. Това, което новата рамка на правителствената културна политика направи, е узаконяването на пространство за по-широк публичен дебат относно ролята на културата в обществото и това как публичните разходи трябва да водят и отговарят на нея.

6.3 Културна политика на местно (общинско) ниво

Илиана Шеневска, Отдел “Култура”, Община Севлиево
19 януари 2001

Севлиево е център на Община в Централна северна България, част от Габровска област. Общината включва 52 населени места с население около 49 хил. души. В общината работят над 30 големи и средни промишлени предприятия от разнообразни промишлени браншове. Дейност развиват и множество малки и фамилни фирми. През последните няколко години в общината трайно се настаниха няколко чуждестранни стратегически инвеститора и в резултат на това икономическото ѝ състояние рязко се подобри. Според статистиките Севлиево е град с най-нисък процент на безработица у нас и доход на глава от населението значително над средния за страната. Размерът на чуждестранните инвестиции на глава от населението също е най-висок за България. Собствени заводи или смесени предприятия в града имат “Американ-Стандарт”-САЩ - два за санитарна арматура и един за санитарен фаянс, “АББ”-Швеция за електрически прекъсвачи и агрегати, “Игъл”-САЩ - за прецизни алуминиеви отливки. По икономически показатели не изостават и промишлените предприятия без чуждестранно участие.

Севлиево е малък, но прекрасен град на повече от 1000 години, град много актуален и съвременен, с героично минало, а хората му са с поглед в бъдещето и амбиция да го превърнат не само в икономически развит град, но и град с възрожденски културни традиции и богат духовен живот.

Десетилетия наред културният живот в общината беше съсредоточен в читалищата – 1 градско и 24 селски действащи читалища със свой културен живот, отговарящ на културните традиции и новите търсения на жителите на общината. В по-голямата част от тях, освен просветителска дейност осъществявана чрез библиотечния фонд, работят и самодейни колективи предимно насочили своята дейност към изворния фолклор (възстановяване на обичаи, обряди и песни) типични за всяко населено място. В града работи едно читалище с многообразна културна дейност – детска школа по изкуствата в която се обучават годишно около 150 деца на различни музикални инструменти (пиано, акордеон, тамбура, китара и др.) и в класа по изобразително изкуство. Работи театрален колектив с над 130 годишна история, като от няколко години към него е създадена и младежка формация. За най-малките жители на града и общината своя принос дава кукления театър – по нищо не

отстъпващ на професионалните такива. С дългогодишна история е и хорът за школувано пеене. Танцовият ансамбъл е с над 40 годишна история. Той съхранява и поддържа традициите на местния и национален фолклор и разнася славата на града ни извън пределите на страната. Към ансамбъла работи детска формация и школа за обучение на танцьори.

Общинският естрадно–духов оркестър “Севлиево” е самостоятелен творчески колектив, наследник на духовата музика в града. Преди десетина години към съществуващия духов оркестър се присъедини и естрадният, като по този начин се създаде възможност за разнообразяване репертоара на същия.

Новопостроения дом на културата, неговите съвременни и функционални зали, сцената и фойета приемат театри, ансамбли и други художествени колективи от цялата страна и чужбина. В тази красива сграда намери място и Градската библиотека. Нейният книжен фонд надминава 200 000 книги, а читателите са над 5 000.

Съхраняването и популяризирането на културно – историческото наследство на района е приоритет на градския исторически музей. Той разполага с уникален възрожденски архитектурен ансамбъл от три жилищни сгради. Те са реставрирани и в тях са представени интериори от градския и селски бит на севлиевския край от преди 150 години. В първото светско училище в града, построено от севлиевския търговец Хаджи Стоян, сега са настанени постоянните експозиции на музея проследяващи историята на града от новокаменната епоха, през тракийското присъствие до българското Средновековие и Възраждане. Уникална по своята същност и единствена в страната е постоянната експозиция на характерния за севлиевския район табашки занаят т.е. кожарското производство. За хилядолетната история на града свидетелстват археологическите разкопки на средновековния град и крепост “Хоталич”.

В града съществуват три изложбени зали – две от които частни и една общинска. В тях показват творби на изобразителното и приложно изкуство художници и приложници от цялата страна. Особено внимание се отделя на местните творци и най–вече на детското творчество.

Цялото това многообразие от културни дейности и функционирането на културните институти в Общината, основно се финансира по два начина – от общинския бюджет и от дарения на местни спонсори.

Управлението на културната политика в Общината се осъществява на няколко нива. Първото и най–високо ниво е Общинският съвет подпомаган от Постоянната комисия по култура, образование и младежки дейности, в която участват изявени местни дейци на образованието и културата, общественици и експерти. Общинският съвет определя основните насоки на културната политика в Общината. Той утвърждава бюджетното финансиране за предложени от общинската администрация културни дейности.

Във всяко населено място, където функционира читалище, културната политика се управлява и осъществява под ръководството на читалищното настоятелство.

Ролята на Общинската администрация при управлението и осъществяването на културните дейности с бюджетно финансиране включва:

- подготовка на материали и внасянето им в Общинския съвет за вземане на съответните решения;
- изпълнението на приетите решения;
- организационна дейност при осъществяване на културни изяви;
- координация на дейността на различните културни институти;

- експертна и методическа помощ и подкрепа при осъществяване на различни дейности и културни проекти.

Значителен дял за определяне цялостния облик на културната политика в общината имат дейностите и проектите финансирани с помощта на дарения от физически или юридически лица и организации с нестопанска цел. Основен спомоществувател в областта на културните дейности в Общината е сдружение “Севлиево-21^{-ви} век” То е правоприменник на създадения през 1992 година съюз на работодателите в града. Към настоящия момент в него членуват 70 големи, средни и малки предприятия и учреждения.

В селата на Общината основно се разчита на субсидията получена от общинския бюджет, членски внос и в редки случаи на средства или материали от дарители - местни малки предприятия.

Вземането на решения свързани с културната политика на Общината относно дейностите финансирани със средства от Общинския бюджет се извършват по следната схема:

Общинската администрация изготвя проектобюджет и план на дейността за предстоящата година, на базата на нормативни документи, собствен опит, традиции и предложения на читалищните настоятелства, ръководства на културни институти, неправителствени организации, граждани и др. Те се внасят за обсъждане в Общинския съвет чрез Постоянната комисия по култура, образование и младежки дейности. Освен това общинската администрация внася в Общинския съвет през текущата година предложения от оперативен характер във връзка с културните дейности. След одобрението на тези предложения от Общинския съвет, същите се възлагат за изпълнение на общинската администрация.

Ежемесечно експертът по културата в Общинската администрация подготвя календарен план. Той включва културни изяви от общински характер на местните културни институти. След това планът се обсъжда заедно с ръководителите на тези институти и се пристъпва към неговото изпълнение. При осъществяването на конкретните културни изяви от общински характер се разчита на партньорство между общинските културни институти и национални такива; на местни, регионални и национални медии; на неправителствени организации; на отделни личности, имащи отношение към тази дейност. Тук искам да подчертая, че при вземането на решенията Общината, която има водеща роля търси диалог с една единствена цел – задоволяване културните потребности на населението. Не са малко примерите в това отношение: традиционно добра е работата на Общината със съюза на българските писатели и издателство “Български писател” при реализацията на тържества по повод годишнини на родените в нашия край поет Пеню Пенев и поетеса Мара Белчева. Съюзът на българските музикални и танцови дейци и Съюзът на българските композитори оказват съдействие и подпомагат Общината в реализирането на традиционните празници на духовите оркестри в града, а също така методически помагат на Естрадно-духовия оркестър “Севлиево”. Като ползотворна би могла да се посочи и съвместната работата на Общината с руския, унгарския и полския културно-информационни центрове.

От няколко години със сатиричния театър “Алеко Константинов” ежегодно се сключва договор за съвместна работа и резултатите до този момент удовлетворяват и двете страни.

Медийното присъствие в общината се осъществява от две частни кабелни телевизии, общински вестник, общинско и частно радио. Журналистите работещи в тези медии са проводници на културната политика на Общината. Чрез тях се осъществява и обратната връзка – така необходима за дейността ни. Културната

дейност на Общината намира отражение и в националните електронни и печатни медии.

Общината добре партнира и с настоятелствата на читалищата в селата и града. При осъществяване на по-мощни културни изяви от местно значение и по искане на читалищните настоятелства Общинската администрация оказва техническа, методическа и по преценка допълнителна финансова подкрепа.

Партньорство в областта на социалната и културна сфера Общината търси и извън пределите на страната. Реалност са договорите за съвместна дейност между Община Севлиево и гръцкия град Софадес и беларуския Бобруйск, като специално място се отделя на културата.

Средствата заделени от общинския бюджет за дейностите по културата се използват в по-голямата си част за издръжка на културните институти в общината. В региона съществуват исторически дадености, за поддържането на които Общината трудно заделя средства. Това добре бе осъзнато от икономическите субекти в града и твърде рано, още през 1992 година, те обособиха свое неформално гражданско обединение – Съюз на работодателите. От три години то е юридически регистрирано като сдружение “Севлиево-21 ви век”, където Общината е пълноправен член. Една от основните цели на сдружението, записана в устава му, е да подпомага културния живот в общината с парични средства и материали. Радващо е, че тази подкрепа не остана само записана, а се реализира твърде осезателно вече осем години. Всяка година Общото събрание на сдружението гласува дейностите, които ще бъдат подпомагани от него. Средствата се набират от отчисления от печалбите на фирмите, оформени в съответствие с нашето законодателство. По такъв начин в списъка на подпомаганите обекти бяха включени най-ценните и застрашени културно-исторически паметници в региона. От четири години ежегодно се отпускат средства за реставрация на стенописите в старата църква “Свети Пророк Илия”, а след тяхното завършване предстои реставрация на резбите и иконите около олтара. След завършването на всички цикли може да се счита, че този ценен паметник на севлиевското Възраждане, ще бъде запазен във вида, в който е бил изграден преди 160 години.

По подобен начин се процедира и при финансирането на най-големия ни археологически обект – средновековния град и крепост “Хоталич”. Върху площ от 60 декара са разположени църкви, жилища и стопански сгради, цитадела с отбранителни стени, кули и порти. Средствата отпускани от общинския бюджет за разкриването и запазването на обекта от няколко години се допълват и от средства дарени от сдружението. Стремелът на общинската администрация е превръщането на този обект в предмет на национален, международен, екологичен и исторически туризъм.

Ремонтните дейности по обществени сгради – архитектурни паметници, се извършват изцяло за сметка на фирми членуващи в Сдружението.

Неоценима е заслугата на бизнес средите за обогатяване на културния живот в града ни, особено ако тя е насочена към млади, надеждни и талантиви личности. Повече от година по инициатива на ученици от средните училища в града и с помоща на сдружение “Севлиево-21-ви век” се издава ученически вестник “Прозорец”.

От три години с подкрепата на “Видима”-АД работи галерия “Видима”. В нея представят творби професионални и самодейни художници и приложници от региона и страната. От 2000 година към галерията е създаден и Център за детско изобразително изкуство, който обединява дейността на двете школи по изобразително изкуство към Градското читалище и Центъра за работа с деца. С помоща на този център двете школи осъществяват своите изяви в конкурси, фестивали и изложби в

страната и чужбина. Културният клуб “Видима” организира срещи с интересни личности – писатели, поети художници.

С финансовата подкрепа на фирмите бяха издадени няколко книги на севлиеви автори отразяващи историята и съвременното развитие на града и региона.

Естествено, в този процес Общинската администрация не е пасивна страна. Чрез своите експерти и материална база тя оказва съдействие при осъществяване на цели и проекти на Сдружението.

В заключение може да се каже, че опитът на Община Севлиево при съчетаването на интересите на бизнеса с тези на обществото в културната сфера не само не е невъзможен, а напротив - дава отлични резултати. Въпреки видимо добрите резултати, Община Севлиево има своите специфични проблеми в областта на културната политика, които основно са свързани с финансово и кадрово осигуряване с цел осъществяване на повече и по-разнообразни местни, национални и международни проекти в областта на културата.

6.6. Видове културна политика: Нови финансови инициативи и партньорства

Джефри Браун, ЕУКЛИД, Великобритания
20 януари 2001

Икономическа среда

СЪЗДАВАНЕ НА НОВИ РАБОТНИ МЕСТА

1997: 17 млн. безработни в Европа

ПРОМЕНИ В КУЛТУРНАТА ЗАЕТОСТ

Испания: +24% - 1987-94

Франция: +37 – 1982-90

Великобритания: +34% - 1981-91

Германия: +23% 1980-94

ИЗБЯГВАНЕ НА ЗАВИСИМОСТТА ОТ ДАРЕНИЯ

“Мултипликационният ефект на структурните ресурси трябва да се увеличи като вместо дарения, повече се използват други форми на подпомагане (лихвени субсидии, гаранции, дружества с рисков капитал, други дружества)”

Програма 2000: За по-силен и широк съюз (15 юли '97)

Характеристики на сектора

СТОПАНСКИ СУБЕКТИ В КУЛТУРАТА

малко много големи

огромен брой малки фирми
(освен в музеите & културното наследство)
малко средно големи фирми

МИКРО-ФИРМИ

Характеристики на сектора

ТВОРЦИ

Сезонни колебания

Прекъсване в професионално развитие

Краткосрочни договори

Почасова заетост

Удължено работно време

Професионална етика

Комбинирана заетост

(натрупване на работа и познания)

ДОСТЪП ДО ФИНАНСИРАНЕ

В момента
ДЪРЖАВНО / ОБЩЕСТВЕНО ИНВЕСТИРАНЕ
Обществено инвестиране в културата
Цялостна стопанска подкрепа & финансови програми
Държавно подпомагане на личности

ФИНАНСИРАНЕ ОТ ДАРЕНИЯ
Лични и фирмени
Доброволни/благотворителни

ИНВЕСТИЦИИ СТИМУЛИРАНИ ОТ ПЕЧАЛБА
По търговски сектор

Трета система от финансови организации

Социални и етични банки

Членски организации

Взаимоспомагателни каси

Фирмени мрежи

Местни дружества с рисков капитал

Обществено/частно партньорство

Кредитни съюзи

Организации за микро-кредитиране и т.н.

ПРИМЕРИ

Механизми на инвестиране

Спестовни бонове на филхармонията

Собствен капитал

Агенция за проявяване на анимационни изображения

Дълг

Клан Кредо ООД: фонд за гарантиране на заеми

Нови пари

©ИЗКУСТВА

ОБОБЩЕНИЕ

- Необходимост от нови подходи
- Заемите, собственият капитал и новите пари имат потенциал
- Свободно практикуващите & микро-фирмите биха могли да получат достъп до микро-кредити, & също до “нови пари”
- Влиянието на глобализацията & новите технологии и потенциала на рисковия капитал
- Социалната икономика е един от начините за увеличаване на заетостта в сферата на културата
- Младите & изолирани хора могат да бъдат интегрирани и това може да се постигне посредством културна заетост и финансиране със “социални заеми”

КАКВО ДА СЕ ПРАВИ ?

- Да се действа в подкрепа на създаването на набор от нови финансови инструменти на местно, регионално и национално ниво
- Да се създаде положителен предприемачески климат за микро-предприемачите в началната за тях фаза
- Да се обмислят данъчни кредити в културната сфера, за да се даде възможност на частните инвеститори да се възползват от данъчни облекчения върху инвестициите в културния сектор и социалните начинания
- Да се развият вертикални и хоризонтални партньорства свързващи правителствените нива с културния сектор, инфраструктура за подпомагане на малкия и среден бизнес и частното финансиране чрез реализация на партньорства с регионалната Културна Банка.
